

מאמרי ז'בוטינסקי, 1919–1920

זאב ז'בוטינסקי על מעמדו של הישוב היהודי ועל התגבשותה של החברה הלאומית בארץ-ישראל אחרי הכיבוש הבריטי – מאמרים בעיתונות הארצישראלית ("חדשות הארץ" ו"הארץ") בשנים 1919–1920

א.

תשעה המאמרים המתפרסמים כאן נבחרו מתוך עשרות המאמרים שפרסם זאת ז'בוטינסקי בין יוני 1919 לראשית שנת 1923 בעיתונים הארצישראליים "חדשות הארץ" ו"הארץ",¹ והם נכתבו בעת שהותו של ז'בוטינסקי בארץ-ישראל תוך כדי מעורבות רבה ופעילה בחיי הישוב ובהתארגנותו לאחר הכיבוש הבריטי.

העיתון "חדשות הארץ" החל מופיע ב-8 ביוני 1919 כהמשכו של העיתון "חדשות מהארץ הקדושה", שגליונו הראשון הופיע בקהיר ב-4 באפריל 1918, והפך בדצמבר 1919 לעיתון היומי "הארץ".² שני כתבי-העת היו עיתונים בלתי-מפלגתיים אף כי קרובים ל"ישוב האזרחי", וז'בוטינסקי העדיף לכתוב בהם ולא בעיתונות המפלגתית של הפועלים.³ בעיתונים אלה הביע דעתו והשקפותיו על קשת רחבה של נושאים שעמדו על סדר יומו של הישוב; נושאים מרכזיים ונושאים מחיי היום-יום: המדיניות הבריטית כלפי הישוב, יחסו של הממשל הצבאי, בעיות בינלאומיות, ביקורת ספרותית, שאלות בענייני תרבות, לשון ועוד. פעילותו העיתונאית השתלבה בפעילותו

1. רשימה מלאה של מאמרי ז'בוטינסקי בשני העיתונים ובעיתונים אחרים באותה תקופה ערך ישראל יברוביץ: כתיב זאב ז'בוטינסקי תרנ"ז-ת"ש (1897-1940) – ביבליוגרף-פיה, תל-אביב תשל"ז, עמ' 132-150. המאמרים נדפסו ברשותה האדיבה של מערכת עיתון "הארץ".

2. נורית גוברין, שי של ספרות, תל-אביב תשל"ג, עמ' 9-15.

3. ברל כצנלסון הצטער על כך שעיתונה החדש של אחדות העבודה, ה"קונטרס", לא הזמין את ז'בוטינסקי להשתתף בו. יהודה שרת (עורך), אגרות ברל כצנלסון, תל-אביב תשל"ז, עמ' 439.

הפוליטית והציבורית ובהופעותיו הרבות לפני חוגים שונים בהרצאות בעל־פה.⁴

מתוך מיגוון הנושאים הרחב שעליהם כתב ז'בוטינסקי בתקופה זו – מיגוון המאפיין את תחומי התעניינותו ובקיאותו הרבים בעבר ובעתיד – נבחרו מאמרים הדנים בשני עניינים מרכזיים: התארגנותו העצמית של הישוב היהודי בארץ־ישראל לאחר הכיבוש הבריטי והשקיקה במעמדו לאחר הצהרת באלפור. במבוא נביא סקירה מסכמת של עיקרי השקפותיו של ז'בוטינסקי בנושאים הקשורים קשר הדוק ואמיץ בשני העניינים הנזכרים ובהשקפתו הכללית של ז'בוטינסקי ביחס להתגבשותה של חברה לאומית יהודית בארץ־ישראל. מן הראוי לציין כי נושא זה – התגבשותה של החברה הלאומית האוטונומית היהודית בארץ־ישראל, תוך מודעות רבה מאוד להיותה של הקהילה היהודית הקטנה חברה לאומית בהתגבשותה – נידון בהרחבה ומתוך היבטים שונים על־ידי כותבים שונים על דפי "חדשות הארץ" ו"הארץ" והובאו שם גם דעות מנוגדות לעמדותיו של ז'בוטינסקי.⁵

המאמרים בעיתונות הארצישראלית בתקופת שהותו של ז'בוטינסקי בארץ־ישראל מהווים שלב חשוב ומעניין בהתפתחותה של השקפתו הציונית של ז'בוטינסקי ובהתרחבות היקף נושאי התעניינותה. מהבחינה האישית היתה זאת תקופה שבה חצה ז'בוטינסקי פעמיים את הקו שבין מנהיג ציוני בכיר התופש עמדה רשמית ואחראית לבין מנהיג ציוני אופוזיציוני להנהגה וחסר מעמד רשמי. להוציא ביקור קצר בשנת 1908,⁶ היו החודשים שבין יוני 1918 ליולי 1920, תקופתו הארצישראלית הראשונה של ז'בוטינסקי. אין ספק כי מעורבותו בחיי הישוב ונסיונו בארץ עיצבו לא מעט את עמדותיו כשפעל

4. לפי עדותו של אורבך, הסדר בדפוס "הארץ", נהג ז'בוטינסקי לעיתים לקרוא את מאמריו, מקוצר־זמן, ישר באוזני סדר האותיות. שמעון סאמט, "ימי הבראשית של הארץ", הארץ, 25.12.1977. נוהג זה איננו מתאים לדרך הכתיבה של ז'בוטינסקי הידועה לנו, אך, מכל מקום, העברית של מאמרי ז'בוטינסקי מטורבלת למדי. על פעילותו הגדושה של ז'בוטינסקי בהופעות בעל־פה ראה: א. רמבה, המגן והאסיר, תל־אביב תש"ך, עמ' 19–44.

5. למשל, משה סמילנסקי, "האספה המייסדת", חדשות הארץ, 18.6.1919; "לא הגיעה השעה", שם, 8.7.1919; ו"מי יבחרו?", שם, 1.12.1919; א.מ. בורוכוב, "העם והישוב שבארץ", שם, 30.6.1919; וראה גם מאמרו של י.ל. (י.ל. גולדברג), "האספה המייסדת", שם, 19.6.1919; הנ"ל, "הציבור וההנהלה", שם, 25.6.1919; ד"ר יעקב טהון, "האספה המייסדת", שם, 27.6.1919; וד"ר אריה ביהם, "לסיפור חיי היישוב", שם, 3.7.1919.

6. על ביקורו הראשון בארץ־ישראל ראה: יוסף ב. שכטמן, ז'בוטינסקי – פרשת חייו (תרגם מכתב־יד דוד סיון), תל־אביב תשט"ו, עמ' 139–141.

כחבר ההנהלה הציונית בלונדון עד שנת 1923, וגם לאחר־מכן. באוקטובר 1926 בא לארץ־ישראל בשלישית ושהה בה עד דצמבר אותה שנה, אך הפעם כמנהיגה של מפלגה פוליטית חדשה ואופוזיציונית, ברית הצה"ר, שנוסדה שנה קודם־לכן. באוקטובר שנת 1928 שב לארץ במטרה להשתקע בה, עזבה פעמיים במרוצת אותה תקופת שהות ובפעם האחרונה בדצמבר 1929, שלאחריה לא חודשה אשרת הכניסה שלו ומאז לא הורשה לבקר בארץ. כל אחת משלוש התקופות הללו הטביעה חותם ברור על השקפתו הציונית הכוללת, ובעיקר על העמדות שנקט בשאלות שונות, שעלו על סדר־היום בתנועה הציונית ובתוך תנועתו באותה תקופה. בכל אחת מתקופות השהות שלו בארץ־ישראל השפיע המגע הקרוב והבלתי־אמצעי עם ההווה הארצישראלית על עמדותיו, כאשר הדגש מושם על חשיבות מעמדו של הישוב היהודי ועל ההכרה בו כישות פוליטית ולאומית בעלת יחוד ובעלת צרכים משלה. אף־על־פי־כן נראה כי התקופה הארצישראלית הראשונה, בשנים 1918–1920, היתה התקופה ה"פלישתניוצנטרית" של ז'בוטינסקי. יותר מכל תקופה אחרת בחייו, ואולי גם יותר מכל אישיות ציונית אחרת בעלת מעמד ציבורי כשלו, הדגיש ז'בוטינסקי את יחודו של הישוב היהודי כחברה לאומית מתגבשת ואת הצורך להעניק לו משום כך מקום מיוחד ומרכזי בתנועה הציונית ולסייע לו למלא את חייו הלאומים בכל התכנים ההופכים חברה לחברה לאומית שלמה.

ב.

יחסה של ההנהגה הציונית לישוב ולמוסדותיו הפוליטיים לא הצטיין לאחר הכיבוש הבריטי בהערכה יתירה. ועד־הצירים לא ראה בישוב ובמוסדותיו העצמיים שותף שווה־ערך ומעמד בפיתוח המפעל הציוני בארץ ובמאבק המדיני על קביעת עתידו. נוצרה אוירה של הסתייגות ושל ביקורת הדדיים בין ועד־הצירים לבין מוסדות הישוב.⁷ ז'בוטינסקי עמד בראש קבוצת אישים, שמתחו ביקורת על יחסו הקריר והמסויג של ועד־הצירים כלפי הישוב ומוסדותיו, ואשר ביקשו להעניק לאלה מעמד עצמאי ופעיל ביותר.

בספטמבר 1918 מונה ז'בוטינסקי כחבר זמני בוועד־הצירים ובפברואר 1919 החליף את דוד אידר כקצין מדיני ראשי של הוועד.⁸ בתפקידו זה עקב מקרוב אחרי יחסו של המימשל הצבאי הבריטי לציונות ומצא בו סימנים מדאיגים של

7. אביתר פריזל, המדיניות הציונית לאחר הצהרת בלפור 1917–1922, תל־אביב 1977,

עמ' 41.

8. שם, עמ' 99.

הפליה לרעת הישוב מצד השלטונות הצבאיים.⁹ אולם דומה כי ז'בוטינסקי החשיב יותר את הוועד הזמני שהוקם בנובמבר 1918 ואת הוועד הלאומי ליהודי ארץ-ישראל שכונן באוקטובר 1919.¹⁰ הוא מילא תפקיד מרכזי בניסוחם של "ראשי פרקים לתכנית שלטון זמני בארץ-ישראל" על-ידי הוועד-הפועל הזמני ליהודי ארץ-ישראל ביום י' בחשון תרע"ט (18.12.1918). המועצה הארץ-ישראלית (הידועה גם בשם "האסיפה המכוננת השלישית") קבעה גם את חמשת חברי המשלחת שתצא לפאריס וללונדון כדי להציג את דרישות הישוב וכסיוע למשלחת הציונית בוועידת-השלום. טענתו העיקרית היתה כי על הנציגות הפוליטית של הישוב להשתחרר מן היחס הפטרוני והמבטל של ההנהגה הציונית בלונדון וכי ארץ-ישראל מהווה את המוקד לפעילות הציונית שכן בה מיתרגמות הלכה למעשה ההתחייבויות הבריטיות כלפי הציונות. כיון שהחשיב ביותר תקדימים ואורחות-חיים בכל תחומי היום-יום, ראה בנעשה בארץ ביטוי מכריע לכיוון התפתחות היחסים בין בריטניה לבין הציונות אחר הצהרת בלפור. הוא היה משוכנע כי תביעותיו של הישוב מבוססות הן על לקח פעילותו בתקופה העות'מנית והן על הלקח הקצר מאוד של תקופת הכיבוש הבריטי.¹¹ לעומת חוסר ההבנה, ולעיתים אף הזלזול שבלט אצל חיים וייצמן כלפי נציגות הישוב, גילה ז'בוטינסקי ערות וקשב רב לשאיפותיו ולדופק החיים שלו.¹²

9. ב-12 בנובמבר שיגר ז'בוטינסקי לווייצמן דין-וחשבון קודר על המצב הפוליטי, אצ"מ Z 4/16135. וייצמן העריך כי ז'בוטינסקי "פסימי מדי". מכתב למרדכי בן הלל הכהן, 12.1.1919, אגרות וייצמן, ט, ירושלים 1978, עמ' 126. ב-8 בנובמבר כתב לבלה ברלין כי על ז'בוטינסקי לעזוב את הארץ שכן "בארץ-ישראל אין לו מה לעשות עכשיו. הוא רק סובל... וקומתו מתנמכת", שם, עמ' 266. ובמרוצת הזמן, ובעיקר אחרי מעצרו של ז'בוטינסקי הלכה וגברה ביקורתו של וייצמן כלפי השקפותיו של ז'בוטינסקי ובאה לידי ביטוי חריף ובוטה במכתבו לבן-גוריון ולברל כצנלסון, 8.6.1920, שם, עמ' 365-368. במאמריו בעיתון היה ז'בוטינסקי פסימי פחות מאשר בתזכיריו ובהתבטאויותיו הפומביות.
10. במרוצת שנת 1919 חלה ירידה ניכרת באמינותו ובסמכותו של ועד-הצירים כתוצאה מחילופי-גברי תכופים. יהודה ריינהרץ, מבוא, אגרות וייצמן, ט, עמ' 9.
11. מאמרו "דרישות ארץ-ישראל", הארץ, 21.12.1919. על התגבשות התודעה של מימשל מדיני עצמי בישוב ראה יצחק גיל-הר, התארגנות והנהגה עצמית של הישוב היהודי בארץ-ישראל מראשית השלטון הבריטי עד לאישור המנדט (1917-1922), חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה עברית תשל"ג, עמ' 53-84.
12. אגרות וייצמן, ט, עמ' 117-118. וגם יוסף נדבה, "היחסים בין וייצמן לז'בוטינסקי", האומה, 53 (טבת תשל"ח-דצמבר 1977), עמ' 114-125. לנדרדאו כתב ז'בוטינסקי על ברל כצנלסון ב-20 ביוני 1920, כי מפלגת אחדות העבודה, מפלגתו של ברל כצנלסון, היא "היחידה בארץ-ישראל שבה עוד ניתן למצוא תפיסת רעיונות רחבת-אופק, תנופה

ג.

ז'בוטינסקי העריך יותר מכל את המימד המדיני. המלחמה בתקדימים לרעת הישוב היא קודם־כל מלחמה מדינית – טען. בעיותיו השונות של הישוב הן בראש ובראשונה בעיות פוליטיות. "אינני דורש כי תשכחנה מפלגותינו את סיסמותיהן הכלכליות והתרבותיות, אבל נחוץ לנו פה קומץ אנשים, ולו גם קטן, שיטעים את הדגש המדיני. יותר מדי נוטים אצלנו לשכוח כי, למשל, שאלת העלייה היא, קודם־כל, שאלת היחס מצד הממשלה – ולא שאלת היחס מצד וייצמן וועד־הצירים: עלייה גדולה היא, קודם־כל, דרישה מדינית. גם שאלת השפה או "השלטת השפה", קשורה לא רק בקנאותנו אנו, כי אם במצב המדיני והמשפטי של בית־ספרנו, בזכויות שתינתנה – לא על הנייר כי אם במעשה – לשפות השונות במשטר הארץ [...]"¹³ דגש מדיני פירושו לא רק מהלכים בקרב מעצבי המדיניות בלונדון והשפעה על הכרעותיהם אלא "החוויה, החוק, הזכות על־פי דין. לא יחס טוב כי אם זכויות טובות – זה העיקר."¹⁴

אולם התארגנותו של הישוב והקמת מוסדותיו לא נשפטו מתוך תכלית מדינית ובפרספקטיבה מדינית בלבד, עם כל חשיבותם של אלה. אין ספק כי, כבר בתקופה הזאת, ראה בתנאים המדיניים הבהירים, המבוססים על מחויבות בריטית גלויה וכתובה לשיתוף־פעולה עם התנועה הציונית את התנאי היסודי והחיוני ביותר לצמיחתו של הישוב היהודי בארץ־ישראל ולהפיכתו לחברת הרוב הלאומי בארץ־ישראל. אולם בתקופתו ה"פלשתינוצנטרית" הדגיש ז'בוטינסקי הרבה כי ההישג המדיני, יש בכוחו להעניק רק את המנוף לפעולה ואת התנאים ההכרחיים לשם זה. ואילו יציקת תוכן תרבותי ומדיני־לאומי באותה מסגרת זה תפקיד הישוב. ההישג המדיני לא היה תכלית בפני עצמה אלא תנאי הכרחי.

את התפתחותו הלאומית של הישוב ראה ז'בוטינסקי בדפוסים של התפתחות הדרגתית וצמיחה אורגאנית. "יש אמת אחת, אמת בלתי־נעזימה לתח הלאומי, אך אותה צריך לעכל, כי אמת היא. בעיתון הזה, אין מקום למתמאות – לא לערבים ולא ליהודים. כמוהם כמונו, אם כי מסיבות נבדלות,

ידועה ושאיפה עזה להקרבה אישית". מכון ז'בוטינסקי 10/2/1918. וראה באחרונה, יוסף נדבה, "הרקע לצמיחת האסכולה הרביזיוניסטית" בסוגיות בציגונות 1918–1948, אוניברסיטת חיפה תשל"ט – 1979, עמ' 23–43, הגורס התפתחות עקבית וחד־משמעית בין השקפותיו של ז'בוטינסקי בעת הביקור בארץ לבין מצע הצה"ר אחרי 1925.

13. "הדגש המדיני", הארץ, 15.3.1920.

14. "דרישות ארץ־ישראל", הארץ, 21.12.1919.

טרם בגרנו בשביל שלטון עצמי מדינתי במלוא מובן המלה. שלטון מדינה בימינו איננו אותו הדבר הפשוט, אשר ידעוהו דורות העבר. אי־אפשר בימינו לברוא ממלכות במאמר, כמו שנוצרו סרביה או בולגריה בזמן – ליצור ממלכות חפשיות ופארלמנטריות במקום שאין עוד מסורת תרבותית נכונה ומבוססת. מה שיצליח בצ'כוסלובקיה ובפולניה לא יצליח בסוריה ובארץ־ישראל. תפקידי השלטון המדיני בימינו מורכבים הרבה יותר משהיו לפני יובל. אל סף החופש המדיני מוביל רק נתיב אחד ושמו "תרבות" – נתיב אחד ויחיד, ואין שני, ואין קפיצת־דרך ואין קפנדריה. השכלה רוחנית, שיפור וסידור חומרי וציבורי, לאמור עבודה איטית, מתמידה ומקפידה, זוהי הדרך לשחרור המדיני. באין תרבות מדינית – לשווא נכתיר מלכים, לחינם נאסוף פארלמנטרים; לא יתקיימו; ואם יתקיימו יהיו רק למסווה ולשעשוע בידי עמי התרבות.¹⁵

צמיחתו של הישוב היהודי בארץ־ישראל כחברה פוליטית חייבת להיות צמיחה מבוקרת איטית וגידולו לא יהיה תוצאה של עלייה המונית בזמן קצר. "[...] אין שום צורך שיבואו מומחי הגירה להשמיע לנו, כי אי־אפשר להכניס תשעה מליונים נפש לתוך חבל קטן ובכת־אחת. לא תשעה מליוני ולא מליון אחד – הלא זה ידוע גם לתינוקות. עלייה דורשת הכנה וסידור בטרם תתחיל וכו' וכו'. כל בר־בירב למד את זאת בעל־פה, ובוויכוח בין אנשי השכלה אין צורך להבליט את ההלכות האלה [...]"¹⁶ ניתן, לדעתו, לצפות כי כעשרים אחוז מיהודי אירופה יבקשו לעלות לארץ־ישראל, וכדי שאלה יוכלו לעלות לארץ־ישראל יש לפתוח בפעולת הכשרה אינטנסיבית של הארץ. לצורך זה דרושה תכנית מעשית מתוכננת ומחושבת.

ז'בוטינסקי התייבב בענין זה בין שתי דעות קטביות; מצד אחד דחה את תכניתו של מאכס נורדאו לקריאה לעלייה המונית בזמן קצר¹⁷ ומצד שני דחה את ההיסוסים ואת הקריאה להקפאת העלייה היהודית עד שיוכשרו לכך

15. ז'בוטינסקי, "המשבר הערבי", הארץ, 9.8.1920.

16. ז'בוטינסקי, "כמות העלייה", הארץ, 18.12.1919.

17. רק ב־1936 הפך ז'בוטינסקי את "תכנית נורדאו" משנת 1920 – שקראה להעלות מיד לארץ־ישראל 600,000 יהודים מאירופה המזרחית במעין "מבצע צבאי" – לצייר תכניתו הציונית לפינוי יהודי פולין ("תכנית האבקואציה"). נורדאו כתב ב־14.7.1919 לד"ר ש. פרלמן, מעורכי "חדשות הארץ" מכתב ובו יצא בתקיפות נגד הטוענים שיש לעשות הכל מתוך זהירות, ובפרט בענייני עלייה, אצ"מ A 119/71. בישיבת הוועד־הפועל הציוני בינואר 1920 נטען כי פרסומיו של נורדאו גורמים נזק להנהגה הציונית. פרוטוקול מושב הוועידה, לונדון, 2–6 בינואר 1920, ג"ו.

התנאים בארץ־ישראל. הוא האמין שיש בכוחה של התנועה הציונית להכשיר את התנאים לעלייה גדולה ומתוכננת. "ארבעה תנאים דרושים לבנין אינטנסיבי: השפעה מדינית; אנשים; כסף ותוכנית." הוא האמין כי התנועה הציונית מסוגלת להשיג מבריטניה את התנאים המדיניים הדרושים; אשר לעולם, קבע, כאמור, כי עשרים אחוז מתשעת מליוני היהודים במזרח־אירופה מועמדים לעלייה. אשר לכסף – "קודם בטחנו בכסף שיביא אתו העולה ההמוני והבינוני ממזרח־אירופה. עתה רואים אנחנו, כי אין ערך לפיסות־הנייר המצויר הנקראות מרק או רובל. המשא הכספי של בנין הארץ יוטל לעת עתה על שכמי היהדות האמריקאית, אולי בעזרת יחידים מצרפת ואנגליה." על העזרה האמריקאית תתמודד לא רק התנועה הציונית אלא גם יהדות המצוקה הרעבה במזרח אירופה, ועל כן על הציונות להציג תכנית בנין אינטנסיבית שתציג את ארץ־ישראל כתשובה לחורבן שם.¹⁸

ז'בוטינסקי דחה את החלוקה בין ההון המכוון למטרות קונסטרקטיביות ופרודוקטיביות לבין ההון המיועד לסיוע והצלה ("כסף נדבות"). תביעתו היתה לאחד את ההון הלאומי לקרן אחת, "קרן המעשר הלאומי", שתשמש ליצירת עובדות בנות־קיימא בארץ־ישראל. ההון הלאומי יצטרך לבנות גם את תחנת החשמל וגם את האוניברסיטה – "תחנת הרוח". להון הלאומי תפקיד מרכזי ומכריע בבנין ארץ־ישראל, משום שאין לסמוך על ההון הפרטי ועל ההשקעה המסחרית ומטרות רווח. ארץ־ישראל חסרה את התשתית העיקרית ליצירת משק וחברה, וההון הפרטי אינו מסוגל ואינו מעונין לבנות בתי־ספר ובתי־חולים ודירות מסובסדות וליצור "סביבה תרבותית". ההון הפרטי עצמו לא יוכל להתקיים בארץ־ישראל בלי שההון הלאומי יבטיח את התנאים הבסיסיים של חברה תרבותית, ממש כשם שלא יוכל להבטיח בכוחות עצמו רמת־חיים תרבותית לפועל השכיר.¹⁹

התנאים המדיניים ההכרחיים הם אפוא המסגרת והבסיס ליצירת עובדות – לייבוש ביצות, ייעור הרים, סלילת כבישים, בניית מסילות־ברזל, בניית נמלים, יצירת מושבות וערים, בניית בתי־ספר ובתי־חולים ויצירת שווקים מסחריים. כמות ההון הלאומי תקבע את קצב יצירת התנאים החומריים, הנחוצים לקליטתה של עלייה גדולה וליצירתה של חברה לאומית. שורש ניגודי־ההשקפות בין ז'בוטינסקי לבין מפלגות הפועלים הארצישראליות לא היה בחשיבות המועטה שייחס לעובדות של התישבות ובנין. חילוקי־ההשקפות נבעו מכך שז'בוטינסקי ראה במושג "עובדות" מושג כללי המקיף

18. "כמות העלייה", הארץ, 18.12.1919.

19. "קרן אחת", שם, 16.2.1923.

את כל תחומי העשייה: רכישת אדמות והקמת ישובים כמו גם פתיחתם של בנקים מסחריים וריבוי התושבים בערים. מתוך השקפה כללית זו ראה את הצורך בשילוב חיובי בין עלייתם של עובדים לבין עלייתם של משקיעים קטנים לארץ-ישראל. הוא סבר כי העולים לארץ-ישראל חייבים להיות מוכנים למעבר לעבודת כפיים, בעוד שמרביתם של היהודים בארץ-ישראל מבקשים להיקלט בארץ ובמקצועות חפשיים שונים. "משיחות ופגישות עם עולים מתקבל לפעמים הרושם, כאילו התמוג אצל רבים שם ברוסיה החלום על דבר ארץ-ישראל עם חלומות אחרים. חלומות של חיי רווחה, חלומות של בתים נוחים (כמו בתל-אביב), חלומות של עסקנות... ואנחנו יושבים פה הלא ורואים, כי כתשע מאות ותשעים ותשעה מקרים מאלף לא יבוא אף אחד מהחלומות האלה."²⁰

לדעתו, דרוש מהפך פסיכולוגי אצל העולים לארץ-ישראל כדי שיהיו כשרים לעבודת-כפיים. ואילו עולים אלה שיהפכו להיות עובדי-כפיים יוכלו להיקלט בארץ-ישראל ולעבוד בה רק אם תתלווה אליהם עלייה של משקיעים ויזמים קטנים. עלייה של המעמד הבינוני הנמוך, על ההון הפרטי והצנוע שלו, שערכו הידרדר בשל האינפלציה במזרח-אירופה, תתאפשר רק אם ההון הלאומי יסייע לאינציאטיבה הפרטית. לפנינו תכנית התישבות, ששני פנים לה: (א) עליית המעמד הבינוני היזמי, כגורם מרכזי ביצירת מקורות תעסוקה בארץ-ישראל; (ב) עליית המוני יהודים חסרי מקצוע והפיכתם בארץ-ישראל לעובדי כפיים שייקלטו במשק הפרטי המתפתח. תהליך כפול זה יתרחש כתוצאה מתמורה פסיכולוגית עמוקה אצל העולים חסרי הרכוש וכתוצאה מפעילות מתוכננת ואינטנסיבית של ההון הלאומי והתנועה הציונית. ארץ-ישראל היא ארץ בלתי-מפותחת וחסרת תשתית חברתית ואנושית: כדי שהפועל יוכל להיקלט צריך ההון הלאומי ליצור את התנאים החברתיים והתרבותיים האלמנטריים הדרושים לפועל היהודי; כדי שההון הפרטי יוכל להיות מושקע בפעילות משקית קונסטרוקטיבית צריך ההון הלאומי להקדים ולסייע לו ביצירת התשתית הפיסית האלמנטרית ולהקל עליו את המעמסה. מי שסבור, טען ז'בוטינסקי, כי ההון הפרטי יוכל גם להשקיע ולייצר וגם לדאוג לתשתית הפיסית והאנושית איננו מבין את המציאות הארצישראלית בצורה נכונה.²¹

ברור על כן כי ז'בוטינסקי לא ראה בעשייה המשקית והחברתית של מפלגות הפועלים את מוקד העשייה הציונית. גם אם העריך את ההתישבות

20. "עם הארץ", שם, 16.1.1920 (בחתימת א.ט.) ו"עובדות", שם, 23.4.1922.

21. "התישבות לאומית ואינציאטיבה פרטית", שם, 16.5.1922.

השיתופית, הרי לא בה ראה את העיקר, לא מבחינה תכליתית ולא מבחינה אידיאית וערכית. העדפתו את היוזמה הפרטית נבעה מתוך עמדה ערכית ותכליתית גם יחד: בארץ-ישראל לא תוכל לקום חברה סוציאליסטית והוויכוח בעד ונגד הלאמת קרקע, למשל, הוא ויכוח-סרק, שכן אין בכוחו של הישוב לנקוט – גם אילו רצה בכך – את הצעדים החוקיים והפוליטיים הדרושים לשם הלאמת קרקע או יצירתו של משק צנטרליסטי. היוזמה הפרטית היא הכוח המניע של יצירת העובדות הכלכליות, היא תגיע לארץ-ישראל בגלל רצונו של ההון הפרטי הקטן לצאת מאירופה ולהבטיח את עצמו בארץ-ישראל. כדי שהון זה לא יאבד בגולה, יש ליצור את התנאים למשיכתו לארץ-ישראל. גם יוזמה פרטית היא בגדר "עובדה" ולכן הוא כותב באזני דְבָרָיו של המשק השיתופי-הפועלי: "אין כובשים דבר חי, על-ידי הלכה, אלא על-ידי יצירה... היצירה קודמת לכל. קדושה ההלכה, אבל יצירה קדושה ממנה. ביוצר אסור לנגוע, הכלל הזה חשוב בכל מקום. קל וחומר אצלנו – כי הלוא אנחנו ניצור או נמות."²²

מקום מרכזי העניק ז'בוטינסקי ליצירתה של תרבות לאומית חדשה בארץ-ישראל. "עובדות" אינן רק עובדות כלכליות והתישבותיות אלא גם "עובדות" בתחום הפעילות והיצירה התרבותית. ויצירה תרבותית איננה ערכים מופשטים ואידיאולוגיה אלא שורה ארוכה של מוסדות ושל פעילויות: הקמת בתי-ספר לאומיים, הדפסת ספרים בלשון העברית, הפצת השפה העברית – "צריך ליצור בתי-ספר, שיעורי-ערב, גני-ילדים, מגרשי-משחקים, במות עבריות, ספרי-לימוד, ספרי-קריאה, ספרי-מדע, מילונים, טרמינולוגיה מדעית, מפות לתיאור הארץ, מפות לתיאור הטבע, אוניברסיטה, טכניקון, פוליטיכניקון – ואין קץ לרשימה."²³ בית-הספר העברי צריך להיות בית-ספר עברי בכל המובנים.²⁴ "ניצור חיים עבריים טהורים בבית, ברחוב, במוסדות הציבוריים, נשתדל שיהיו פרברינו נקיים ויפים ומוסדותינו מופתים של סדר ותועלת. באופן זה, על-ידי דוגמה חיה ומרוכזת, גם 'נשפיע' על הסביבה הרבה יותר מאשר על-ידי השפעה מפוזרת."²⁵

חברה לאומית היא לתפישתו מירקם של פעילות אינטנסיבית ומגוונת בכל

22. "ההלכה והיש", שם, 14.12.1919.

23. "עבודה ומצב-רוח", חדשות הארץ, 27.10.1919. ראה גם מאמרו "ספרים", שם, 8.10.1919. וכן זהר ויעקב שביט, "למלא את הארץ ספרים – ספרות מקורית לעומת ספרות מתורגמת בתהליך יצירתו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל", הספרות, 25 (אוקטובר 1977), עמ' 45-68.

24. "הסייג", הארץ, 12.1.1920.

25. "אחריות", חדשות הארץ, 8.10.1919.

תחומי החיים ואין להעדיף תחום אחד על-פני משנהו בשל העדפה ערכית כלשהי. חברה לאומית היא חברה המגבשת תרבות לאומית יחודית משל עצמה ומצמיחה פעילות פוליטית דינאמית.²⁶ הפעילות המפלגתית הרוחשת וריבוי המפלגות והרשימות שהתמודדו בבחירות לאספת הנבחרים הראשונה לא נראתה בעיניו כביטוי לפיצול מסוכן. לדעתו, אין להקביל בין הפיצול בקהילה היהודית בגולה לבין ריב המפלגות והסיעות בארץ-ישראל: "המפלגות שיש בקרבנו לא קמו באופן מלאכותי, כל אחת מהן יש לה שורש חיוני ופסיכולוגי. יש בינינו אדוקים וחפשיים; יש שכירים ויש נותני עבודה; יש איכרים, יש בעלי-בתים וחנויות שבעיר, יש אינטליגנציה. יש, חוץ מזה יש, ומוכרח להיות, פירוד הדעת הגדול, השורר והסוער בימינו על כל ארץ וגם כל נפש מסתכלת – הריב בין העיקר הפרטי והעיקר השתפני, בחייו הכלכליים של הציבור." הפיצול הפוליטי איננו על כן ביטוי ל"קרתנות"; אדרבא, דווקא החשש מפני ריבוי המפלגות והסיעות הוא פחד קרתני. בחברה הישובית מסתיימת מערכת הבחירות בהקמת מוסדות על בסיס של ייצוג ושל השקפות ושל אינטרסים. זהו ביטוי לטבעה של חברה לאומית בריאה ודינאמית.²⁷

26. "שלטון עצמי", הארץ, 3.3.1920.

27. "המפלגות", שם, 3.3.1920. יתכן והמאמר בא בתגובה למאמרו של ד"ר יצחק מירקין, "על ההפלה" מה-4 באוגוסט 1919, שהתלונן על ריבוי המפלגות בישוב.

1. "נאמן וחפשי"

(לשאלת האספה המייסדת)

טריי אונד פריי¹
לאצארוס

חדשות הארץ, 29 ביוני 1919

אספה "מייסדת" או סתם אספה? לא איכפת השם; אבל במה שנוגע לתמצית – דומה אני, כי צריכה היא להיות דווקא מייסדת: לקבוע יסודות ומסגרות לחייו המקומיים של הישוב המתפתח. איננה יכולה, כמובן, לקבוע את התוכן של החיים הללו, לפתור את שאלות בנין העתיד, כי הישוב יגדל ויורכב, ומדי שנה תוולדנה לו דאגות חדשות וייגלו לפניו נתיבים חדשים. אבל האופן שבו תיפתרנה השאלות האלה, העתידות להיוולד, דיני הפרוצידורה לפתרוןן, אותן עשר או תריסר ההלכות שעליהן נשען הסדר הציבורי שבכל ארץ וארץ – מי יקבע את אלה אם לא אספה זו? למי עוד יש הרשות לכך, ולמי הנסיון? אומרים כי צריך לחכות בקריאת האספה המייסדת. אבל עד מתי ובמה לחכות? אם אין זכות מייסדת לשישים אלף, מי אמר שישנה למאה ועשרים או גם למאתיים? בענין הזה, המספר איננו מכריע. יש פתגם: לא רק תימנינה הדעות, כי אם גם תישקלנה. כותב השורות האלה עצמו רק אתמול בא לארץ, ואין לו כל כוונה לזלזל בקהל הציוני שבחוץ; אבל אסור לשכוח כי יש הבדל עיקרי בין הישוב הנוכחי והעלייה שתתחיל אחרי גמר השלום. אם נוציא את היחידים שבאו במשך השנה הזאת, הרי הישוב הנוכחי קבוע במידה ידועה: אין בו אף אחד ששהה בארץ פחות מחמש שנים. חמש שנים הן זמן מספיק לגר שיתאזרח, כמקובל גם אצל אומות העולם; במשך חמש שנים, ברצונו או שלא ברצונו, מדעתו או שלא מדעתו, למד והורגל והתקשר. אבל בין אלה שיבואו עתה – מי יגיד, כמה יכו שורש וכמה לא יצליחו, אילו הם הבאים בכוונה להשתקע ויהי'מה, ואילו הם המתכוונים רק לתור את הארץ. עוד פעם: אינני מזלזל בערכם של העולים החדשים ואינני רוצה לפגוע בזכויותיהם; להיפך, ידוע לכולנו שרבים דווקא מסלתה ומשמנה של הסתדרותנו ושל אומתנו

1. שמו של קובץ נאומים והרצאות מאת מוריץ משה לאצארוס, שבו נוסחה עמדתו של הפסיכולוג והפילוסוף היהודי-הגרמני, מייסדה של אסכולת "פסיכולוגיית העמים", על מעמדם של היהודים בחברה הגרמנית. – Moritz Lazarus, *Treu und Frei – gesammelte Reden und Vorträge über Juden und Judentum*, Leipzig 1887)

בכלל מתכוננים לבוא, ושעומדת ארצנו לקבל חומר אנושי מן המין היותר משובח, ובמספרים לא שיערנו: ועל ידיהם תיוולדנה אותן השאלות החדשות, ועל ידיהם תיפתרנה. אבל את העיקרים, את "עשרה דבריא" של הישוב, צריך להכין לפני ביאתם.

אחרים יאמרו: "הקונגרס הציוני הוא אספתנו המייסדת." נאמנתו לגוף הלאומי בשלמותו, היא, כמובן, יסוד היסודות לקיומנו; אבל גם פה אין להגזים. תפקידו של הישוב הוא להיות כלי-יצירה בידי היהדות העולמית, הבונה את ארצנו; אבל כלי זה הוא בעצמו גוף חי, ואם יעמידו אותו בתנאים בלתי-מתאימים, לא יוכל לעבוד את עבודתו. הקונגרס יחליט לסלול מסילות והישוב יסלול, הקונגרס יחליט לחפור תעלות והישוב יחפור; אבל הקונגרס הוא קונגרס והישוב הוא ישוב, ויש להם אופי שונה, והיה שונה, גם אם רוב הצירים יבחרו מבין עסקני הישוב. כל האטמוספירה היא שונה; ניקח את הדוגמה היותר בולטת: הלשון, הקונגרס מתיחס לעברית בהתלהבות גדולה, וכבר יש מסורת להקדיש יום אחד – יום שלם! לוויכוחים שהם "רק עברית". אבל אם תשלוט "רק עברית" יותר מיום אחד, יתמרמו – אם לא הצירים, אז האורחים שהם יסוד כל כך חשוב בקונגרס – ויקימו מרד, ההבדל הזה הוא הבדל מכריע. גם בעיני הקונגרס, כל פגיעה בשפה העברית היא קרבן; אבל בשביל הישוב זהו פצע בבשר החי. וכזה בכל דבר. אם תתבוננו היטב במצב הנוכחי, בהבדל המוזר בין הרגשותינו אנו פה לבין הרגשות חברינו שבלונדון ופאריס, תיווכחו גם על-פי זה שהקונגרס והישוב הם שני גופים שונים. לא טוב אם ייפרדו זה מזה, אך לא טוב אם יתבטלו האחד בפני השני. עוד הרבה והרבה פעמים בעתיד הקרוב יוכרח הישוב להגן על השקפתו נגד השקפת הקונגרס; הרבה פעמים ידרוש ממנו הקונגרס כי יביא קרבנות שהם למעלה מכוחותיו, או שיעשה הנחות שאי-אפשר להניח, או שיכיר בידידים שאינם ידידים כלל וכלל, ובמקרים כאלה לא יוכל הישוב ואינו צריך לבטל את רצונו, כי אם להיפך להגן על רצונו; כי סוף-סוף אולי טעיתי באמרי קודם, שהישוב הוא כלי-יצירה – יותר דומה הוא לילד, הגדל בתנאים לא תמיד מובנים להוריו, ובחושו הטבעי הוא יודע לפעמים מה שנסתר מחכמתם. "טריי אונד פריי": נאמן, אבל חפשי – ככה ניסח לפנים עברי נאור בגרמניה את יחסו אל היהדות הדתית ונוסחה זו, כמדומני, מתאימה בדיוק ליחס בין הקונגרס והישוב.

– אבל הממון הוא בידי הקונגרס, יאמרו חובכי הממשיות שבינינו, ואם לא ייכנע הישוב, לא יקבלו את המעות. על זה אפשר לענות, שאם יעיק הקונגרס על הישוב, לא יוכל זה האחרון לעבוד את עבודתו, ואז מה בצע בממון? ואולם במציאות – הקונגרס לא יעיק והישוב לא ימרוד, כי תמיד יבואו לידי פשרה,

אבל אין פשרה אם אין קודם לזה שני צדדים מוגבלים שיסכימו להתפשר: קודם כל צריך הישוב למצוא את פניו, לגבש את צורתו, לנסח את עצמו.

2. מן הצד

חדשות הארץ, 7 בספטמבר 1919

שמענו, כי בישיבת הוועד הזמני האחרונה הסכימו צירי המזרח להחלטה, כי קראו תיקרא אספת נבחרי הישוב. נקווה, כי אמת הדבר, ונקווה, כמו כן, שוועידת ה"מזרחי" בירושלים תאשר את ההסכמה הזאת. השם לא איכפת, "מייסדת" או לא – אבל מובן לכולנו, כי אי־אפשר להתקדם בדרכנו ברגע הזה בלי סידור הישוב, או לכל הפחות בלי סידור החלק הרוצה להסתדר. מתאוננים – והצדק עם המתאוננים – כי גם בוועד הצירים וגם בלונדון מורגשת הנטייה לבלתי התחשב עם דעת הישוב; אבל כפעם בפעם, כשינסה הוועד הזמני להביע את דעת הישוב הזאת, אומרים לו כי אין בידו ייפוי־כוח אמיתי, וקולות כאלה נשמעו, כמדומני, גם בוועד הזמני עצמו. אחת משתי אלו: או למסור את כל ענייני הישוב בידי לונדון ואמריקה ולשתוק כדגת המים, או להסתדר, לנסח את דעת הקהל המקומי ולבחור בצירות המדברת בשמו. הן או לאו; כל יתר הפלפולים אינם אלא איבוד זמן. ואם "הן", תהיה האספה הראשונה מוכרחה למצוא נוסחאות לצרכי הקהל הקרובים ביותר, לקבוע מנהגים בנוגע לבחירות, למשא ומתן וכו', זאת אומרת ל"יסד" – גם אם תקראו לה בשם אחר לגמרי. מאוד השתוממתי לפחד מפני השם "אספה מייסדת" – הלא גם אם תרצו לסדר חברת חובבי־שפת־עבר בעיירה ווהלינית, תצטרכו להתחיל באספה "מייסדת". אבל אם רוצים בשם אחר, יהיה שם אחר, יהיה בלי שם, ובלבד שיסכימו בדבר העיקרי – הסתדרות הישוב הרוצה להסתדר.

על כל אלה עוד אקווה לדבר בפרטות; ברגע הזה הייתי רוצה להוסיף רק הערות אחדות הנוגעות לעמדתו המיוחדת של ה"מזרחי" ביחס לשאלה זו. אין כל ספק, כי המפלגה הזאת רוצה גם היא בהסתדרות הישוב. אבל – עד כמה שהוברר לי משיחות פרטיות – אין מנהיגיה בטוחים, כי הרגע הנוכחי הוא הרגע הנכון לעשות את הצעד המכריע. סבורים אחדים מהם, כי תרכובת הקהל הנמצא כעת בארץ איננה טבעית, ואיננה מתאימה לתרכובת הכללית של עמנו בעולם. סיבות מלאכותיות השפיעו על תרכובת זו וסגולה ועיוותה,

עד אשר נתחזקו במידה גדושה שני האגפים הקיצוניים – והמעמד הבינוני נחלש. ואולם, סבורים הם, כי דווקא המעמד הבינוני הזה הוא רובו ויסודו של ישראל – המעמד השקט, הזהיר, המתון, המתקדם בלי קפיצות, היודע לצרף דת והשכלה מבלי לפגום אף באחת מהן. וכמובן, וגם כדרך הטבע, מקווים ובטוחים מנהיגי ה"מזרחי", כי הסוג הזה "נוטה ברובו דווקא לשיטתם המה; ומקווים כמו כן, כי עתה אחרי חדול הסיבות המלאכותיות שעיוותו את תרכובת העולים לארצנו בעבר, יבואו בני הסוג הבינוני הזה במספר המספיק כדי לתפוס את המקום הראוי להם בארץ; ואז אפשר יהיה להגיד, כי הגיע הישוב לבגרותו, ויש לו הרשות להסתדר לשם שלטון עצמי.

אבקש סליחה אם טעיתי בהבנתי זו, אבל זהו הרושם שקיבלתי. בהשקפה הזאת אינני רואה כל חטא. אין מי שלא יסכים, כי תרכובת הישוב איננה טבעית, וגם לא נאמנה לתרכובת עמנו שבכל העולם; אין לכחה, כי חלש המעמד הבינוני בארץ-ישראל; ואולי צודק גם הטוען, כי המעמד הבינוני הזה הוא הבריא בכל חלקי עמנו. אם באמת נוטה המעמד הזה – אחרי כל ההרפתקאות שעדו עליו משנת 1905 עד הנה – לשיטת ה"מזרחי", ומה דעתו למשל, בנוגע לזכויות הנשים – את זאת אי-אפשר לדעת; נראה. ואין כל עוון בכך, אם רוצה מפלגה זו או אחרת לדחות מפעל חשוב התלוי בבחירות, עד אשר תהיה בידיה האפשרות להראות את כל כוחה הטבעי. אבל קודם-כל צריך להתבונן בשאלה מעשית: אלה הבינונים – האם יבואו? זאת אומרת – האם יבואו באותם המספרים, באותה הפרופורציה בין יתר המעמדות, עד כדי לשנות בזמן הקרוב את תרכובת הישוב?

אינני מאמין כי הרבה ישפיעו חכמי אומתנו היועצים את הגולה "לחכות".¹ במקומות רבים אי-אפשר לחכות ובמקומות רבים לא ירצו לחכות. צעירים נלהבים, מהחוג אשר גם עתה, עוד טרם ייחתם השלום, הוא מוצא לו צינורות-כניסה לארץ למרות כל העיכובים, – אלה ודאי לא יחכו. ויש רבים, אשר גם חכמי אומתנו מסכימים, שצריכים הם לבוא מבלי לחכות: פועלים, מהנדסים, רופאים, מורים, אגרונומים ועוד כאלה. יש עוד סוג אחד, שאין הפקודה "לחכות" מכוונת אליו: בעלי-רכוש הגון, עשירים שיוכלו לייסד פה

1. ז'בוטינסקי מגיב כאן על הכרוזים שהתפרסמו מטעם ההנהלה הציונית בחתימת סוקולוב, וייצמן, סימון ואוסישקין שקראו לציבור היהודי ולארגונים הציוניים להימנע מעלייה לארץ-ישראל לפני שיתבהר המצב ולפני שייקבעו תכניות התישבות מפורטות. כרוזים אלה התבססו על החלטות הוועד-הפועל הציוני מה-12 במארכ 1919 שביקשו למנוע "עלייה מבוהלת". על הכרוז הגיב ב"חדשות הארץ" גם י.ל. גולדברג במאמר בשם "הכנה", ב-11 באוגוסט 1919: "ההמון אשר אנו פונים אליו, איננו יכול לחכות. עלינו למהר ולעשות מעשים גדולים של הכנה."

בתי־חרושת, ולהשתתף בהשגת קונצסיות. איני יודע, אם רבים מהחוג הזה ירצו לבוא, אך אם ירצו – אנא ואנא; ואם כי כי מספרם לא יהיה גדול, השפעתם תהיה גדולה, אלה הם המינים שיבואו בקרוב: העשיר, המשכיל המדופלם, המתלמד, הפועל, וסתם צעיר שעוד איננו יודע אם יתגלגל למתלמד או לפועל. כל הטיפוסים האלה ידועים לנו היטב; יש מי שאוהב אותם ומי שאינו אוהב אותם; אבל בדבר אחד אין ספק – כי אין הסוגים האלה מראים כל נטייה לשיטת ה"מזרחי", או בכלל לדת ולמסורת; ובנוגע לזכות הנשים לא יסכימו גם להתווכח.

אבל דווקא המעמד הבינוני, המתון השקט – הוא ישמע לעצת חכמי האומה ויחכה. יחכה מפני סיבות רבות: קודם־כל, יען כי רוב בעלי־משפחה, אחראים בעד קיום אשה וטף, ובטרם יסכנו את רכושם הקטן ירצו להתבונן בכל הפרטים ולהיווכח, כי באמת יש להם תקות פרנסה בארץ; שנית, יען כי בכלל, אוהבים הם לשמוע בקול מנהיגים ולהיכנע לדעת מומחה.

אינני רוצה להגיד, כי מהסוג הבינוני לא יבוא אף איש בזמן הקרוב. יבואו, אבל מוכן לכל מבין, כי מספרם לא יגיע לא לחצי ולא לרבע של מספר העולים האחרים – האחרים לגמרי. אין זאת נבואה ואין זאת השערה, כי אם דבר של הכרח טבעי: כך יהיה, כי לא תוכל להיות אחרת, אם תידחינה הבחירות לעוד שנה, מצב ה"צנטרום"² שלנו עוד יורע ולא יוטב; אם לשנתיים, יורע עוד יותר. ישוב נורמלי, עם מעמד בינוני רב וחזק, לא יהיה לנו בארץ, בלתי אם אחרי תקופת המעבר כאשר תיפתחנה דלתיה לרכוש הקטן מצד אחד, ומן הצד השני, יוקם דור בורגני מקרב הפועלים שיתנחלו. אבל עד היום ההוא אין מקום להכיר ביחס של המעמד המשמר בארץ־ישראל; ודווקא מי שמאמין בערכה של המסורת והקונסרטיביות מוטב לו שימהר, כי מחר יפסיד ולא ירוויח.

אפשר, כי יתמה וגם יכעס מי שהוא מהקוראים ויאמר: האם גם אתה שייך ל"מזרחי" כי תדאג את דאגתה של המפלגה הזאת? ואפשר כי יכעסו גם קוראי מחברי ה"מזרחי" וישאלו: מי שמך ליועץ לנו, מה טוב ומה רע בשבילנו? על זה מותר להשיב: כותב הטורים האלה מביט על כל המפלגות שבארץ מן הצד, ודואג רק לדבר אחד: ארגון הקהל הארצי, ורצונו וגם זכותו להזכיר את כל הרוצים בארגון ובנין, כי אין להתמהמה.

2. גרמנית: Centrum – מפלגת המרכז הקתולית בגרמניה. ז'בוטינסקי מתכוון לעמדתה של הסתדרות ה"מזרחי", שביקשה לדחות את קיום הבחירות לאספת הנבחרים. הבחירות נערכו לבסוף ב־19.4.1920, אך אספת הנבחרים עצמה התכנסה רק באוקטובר. באותו ענין ראה מרדכי בן הלל הכהן, "אחרי וצידת המזרחי", חדשות הארץ, 2.10.1919.

3. הישוב בתר"ף

חדשות הארץ, 24 בספטמבר 1919

רק דבר אחד אני מאחל לישוב בתר"ף: כי ילמד לעמוד על ערכו. דבר מעניין קרה במשך השנים האחרונות. בחוף-לארץ, מראשית המלחמה, עשו מנהיגינו וסופרינו פרסום גדול לישוב. בספרים, במאמרים, בנאומים היללו אותו עד בלי די. סיפרו לגויים, כי יש לנו בארץ-ישראל מושבות הראויות לשמש מופת ציבורי. למרות תנאי המשטר התורכי, סידרו איכרינו את חייהם באופן מצוין והראו חוש מדיני מפותח, וכשרון בלתי-רגיל לשלטון-עצמי. מורינו בארץ-ישראל עשו דבר שלא נשמע כמוהו מימי בראשית – החיו שפה נאלמת, ויחד עם זה הכניסו את רוח אירופה המתקדמת אל תוך שממות המזרח. את השממות עצמן הפכו לגנים, הכניסו חיים חדשים במסחר המקומי. בכלל ובקיצור – הראו לכל, כי מוכשר ומסוגל עמנו לבנייה לאומית. כך אמרו וכתבו בכל הזדמנות, עד שיצא לו לישוב העברי בארץ-ישראל שם טוב בקרב כל עמי נְכַר. שם, בגולה, מאמינים עד היום הזה, כי יש פה בארצנו קיבוץ, אמנם קטן במספרו, אבל גדול בערכו, עשיר נסיון ומלא כוחות פוריים. וכה גדול היה שמו וכבודו של הקיבוץ הזה, עד שהיו מציעים לו תפקיד חשוב גם בענייני הפוליטיקה הגבוהה. עודנו זוכרים את דברי מר הרברט סמואל – מי שהיה שר-הפנים באנגליה בימי אסקוויט: "כעת בא הזמן לנסח את דרישותינו הלאומיות, ובנידון זה נשמע קודם כל את דעת אחינו בארץ-ישראל, כי יש להם נסיון וידיעת תנאי המקום."

כל אלה בחוף-לארץ. אבל בארץ-ישראל ראו עינינו יחס אחר לגמרי. מן היום הראשון הגידו לישוב, כי אין כל ערך מדיני לנסינו ולידיעותיו, לאיכרים שלו, למורים שלו, למתנדבים שלו, אותו הישוב הנפלא, שהראה (בחוף-לארץ) כשרון בלתי-רגיל לשלטון עצמי, – הועמד פה בארץ על-ידי מנהיגינו במצב שאין צורך לתאר, כי הכל רואים אותו, רואים מה רחוק הוא משלטון עצמי. האנשים הפליאים האלה שהפכו מדבר לגן-עדן והחיו שפה מתה, וכו' וכו' – הלא אין צורך לפרש בפרטות את התפקיד החשוב והמכריע, שניתן להם בהנהלת ענייני הישוב. ומה שנוגע לדרישותיו הלאומיות של הישוב – פה בארץ עיבדו אותן, דנו עליהן, תיקנו אותן, הדפיסו ושלחו ללונדון, ושם – שם כתבו בעיתון הרשמי של מנהיגינו, כי אינן אלא הלכות לימות המשיח, ולעת-עתה אין להתחשב איתן ברצינות!¹

1. הכוונה לתכנית לשלטון זמני בארץ-ישראל שהתקבלה ב-18 בדצמבר 1918 על-ידי

היחס הזה לא נסתר מהממשלה. דבר קשה אגיד, אבל מה שאגיד – לא מתוך דעה כי אם מתוך ידיעה אומר: הסיבות שגרמו ליחס הרשמי המורגש כל כך בארץ – הראשונה היא: התנהגותם של מנהיגי תנועתנו ביחס לשוב; כאשר ראו למעשה, כי מנהיגי התנועה בעצמם אינם מאמינים בכוחות הישוב, אינם מוצאים בו אף איש הראוי להיספח אל המוסד הראשי, או להתיצב לפני הממשלה – מה פלא אם נזרע מאז בלב המושלים הזרים אותו זרע, אשר עתה נתבשל ונתן פרי? שכחו מנהיגי התנועה ולא הבינו, כי פה בארץ־ישראל, אין הציונות רעיון מופשט כמו בגולה, כי אם רעיון הקשור בדוגמא חיה, שעזימה הוא עומד ואיתה הוא נופל, והדוגמא הזאת היא הישוב; ואם משפילים את הישוב ומזלזלים באישיו, – מחלישים את עמדת הרעיון הציוני בארץ. הם לא הבינו את זאת, ובוזה הם אשמים; אבל אתם לא הכרחתם אותם שיבינו – ובוזה אתם אשמים.

אנא להבין את דברי נכונה, בלי הגזמות וכלי פירושים שאינם בטופס. התשבחות שפירסמנו בחוץ־לארץ היו נחוצות בזמנן, ומובן מאליו שלא הזכרנו בהן את הצדדים השליליים ומובן מאליו, כי יש צדדים שליליים וגם רבים מאוד יש; קודם־כל ההבדל העיקרי בין הישוב ה"חדש" וה"ישן" או, יותר נכון, בין היסוד הרוצה בעבודה אקטיבית, והיסוד המחכה לפלא: מקווים אנו כי עוד בימינו יימחק ההבדל הזה, אבל כל זמן שישנו במציאות, מחוייבים אנו להתחשב איתו; וגם דברי הנוכחים מכוונים רק כלפי היסוד האקטיבי. ואינני דורש בשבילו הגמוניה בתנועה הלאומית. ההגמוניה היא לקונגרס: הקונגרס יתווה את תכניות הבנין, הקונגרס יצווה ויפקד על עבודת הבנין, אבל העבודה בעצמה תיעשה על־ידי החומר האנושי אשר ימצא במקום ושטות הוא להביט על החומר הזה כעל עצם נכנע, אשר לא ישמיע קולו. מחר יהיו רבים, היום עוד מעטים הם – אבל המעטים האלה בנו את כל מה שיש לנו פה, ואין הם כחומר מת ביד הכונה, אלא הם הם הבונים. הישוב הוא אחד היועצים במועצות האומה – לא יותר אבל גם לא פחות; ובתוך יועציה הוא הראשון, לא האחרון, כמו שמביטים עליו כעת.

לא על עלבון הישוב, לא על עלבון אישיו יש להצטער, כי אם על ההפסד שהפסידה הציונות לרגלי היחס הזה. כי הלא סוף־סוף יש פה ניסיון, יש ידיעת תנאי המקום, ובכל אלה לא השתמשו. אני יודע שאין גאונים בישוב; אבל גם מן הצד השני אין גאונים. אנשים בינוניים כולנו; אבל האיש הבינוני שבילה

האספה המכוננת השלישית של יהודי ארץ־ישראל, שהתכנסה ביפו. על התכנית מפרספקטיבה של שנה כתב ז'בוטינסקי במאמרו "דרישות ארץ־ישראל", הארץ, 21.12.1919.

חצי-חיייו בארץ, יש לו כבר חוש טבעי בלתי-טועה ביחס להרבה דברים – את מי מותר לעזור, ואת מי אסור, ובאיזה דרך לעזור, ומה תהיינה התוצאות, ומה מנבאת הרוח הרשמית המנשבת מחלון גבוה... לו שמו לב מבראשית לחוש הטבעי הזה, היה המצב היום אחר לגמרי, ואולי גם באמריקה לא היה מורגש רוח לאות כזה, ולא היו דורשים לגזור את חצי-התקציב לשנת תר"ף; וגם הרוח המנשבת מחלון גבוה היתה אולי רוח לגמרי אחרת; והיתה לנו תכנית של הישוב, המתאימה למצבנו ולמטרותנו, במקום נוסחאות ריקות בלי כל תוכן מדיני ומשפטי, שעליהן רוצים עתה לבסס את עתידנו. הרבה הפסידה הציונות בארץ-ישראל בחודשים האלה, וביחוד את רעננות התקוה והאמון; ואם אשמים בזה מנהיגינו, משנה-אשמה אשם הישוב עצמו, כי שתק בזמן שהיתה חובתו לצעוק באזני העולם הציוני את האמת על הנעשה בארץ-ישראל – בקרבנו, וגם למעלה ממנו.

וגם למעלה הראשונה בסיבות שקילקלו את היחס הרשמי אלינו, היא כמו כן הטקטיקה של המנהיגים; אבל יש עוד סיבה חשובה. בעולם הזה מכבדים רק את מי שעומד על זכותו, עומד ומגן ורב עד בוש, עד אין קץ – עד נצחון. לכל ילד באנגליה מספרים את המעשה הידוע: מעשה בלורד עשיר מאוד, שהיה עובר בארץ נכריה, ושם באיזו חנות השיבו לו עודף תשע פרוטות במקום עשר. עמד והלך לבית-דין, ובילה שנתיים בארץ ההיא, הוציא אלפי לירות, עד אשר יצא פסק-דין להשיב לו את פרוטתו. את הרוח הזה יונק האנגלי עם חלב אמו, על-פי התורה הזאת הוא חי ומתקדם, ואיננו מכבד ואיננו מבין ואיננו מכיר באישיותם של אלה, אשר לא למדו את התורה הזאת כמוהו. בכל הסתככות היחסים אשר לפנינו, אין האנגלי אשם. הוא, בדרך כלל, אדם פשוט, איננו אוהב להתחכם ולהתעמק, כי אם למראה עיניו יאמין. בולעים אתם את העוגות האלה? בולעים אותן במשך תריסר ירחים ויותר? סימן הוא שהמזון הזה מתאים ונעים לכם, וזה הכל. וגם כאן – לא על קבלות הַרְקוּ שנכתבו בלעז, ולא על המלון פאסט יש להצטער,² כי אם על ההפסד הענקי, הנורא, שהפסידה הציונות, בשל הסנוורים של מנהיגיה, ועוד יותר – מפני שתיקת הישוב.

2. לא ברור למה מתכוון ז'בוטינסקי בכתבו על מלון "פאסט". מלון "פאסט" ברחוב יפו בירושלים, שהיה בבעלות גרמנית, הושכר אותו זמן ליהודי ממצרים, בשם ברסקי, לתקופה של תשע שנים. ידוע גם כי שלטונות הצבא דחו פנייות של יהודים לקנות או לחכור נכסים גרמניים שהוצעו אז למכירה ובכללם מלון Hardeeg ובית-החרושת של וגנר ביפו. ועד הצירים מחה אותו זמן נגד מדיניות ההפליה של המושלים הצבאיים המקומיים, באשר לשימוש בשפה העברית במשרדי הממשלה השונים. ראה דין-יחשובון זיו מה-9.1.1920, אצ"מ Z 4/16033, A 226/30/2.

זוהי בעיני תעודת הישוב בתר"ף, תעודתו היחידה: למצוא את עצמו, לתבוע את עצמו ולתפוש את מקומו הטבעי. לא בלונדון ולא בוורסליה מתגשמת הציונות, כי אם בארץ-ישראל; ומכיון שיש פה יהודים, חובה עליהם להשגיח על מהלך הדבר הזה. מחובה זו אין להשתמט: גם אם מעטים המה, ואין גאונים ביניהם, ויש ביניהם מקבלים תמיכה ואינם יודעים אנגלית, ובכלל מלאים חסרונות ופגמים – אין להשתמט מחובה זו. אפשר, כי אין פה מומחים טובים; אבל – טוב או לא טוב – אין עתה בישראל אקספרט מומחה יותר מן האקספרט הקולקטיבי הזה, הנקרא ישוב; ואין בידינו בארומטר יותר גמיש וקומפס מדויק יותר.

יקראו את זה בחוץ-לארץ, ויאמרו: דמאגוגיה. כה אמרו גם לפני עשר שנים – לאלה שיצאו אז בקריאת עוררין על סכנת פולניה.³

4. תמיכה

חדשות הארץ, 1 באוקטובר 1919

לפני ימים אחדים דנו בישיבת ועד חשוב על אספת הנבחרים, העתידה להיקרא. אמר אחד הנאספים: "ומי אנו שנחוק חוקים? הלא שנוררים כולנו, חיים על תמיכה הבאה מחוץ-לארץ בצורות שונות, וגם אני – אחד השנוררים." המדבר היה מורה זקן; בעיני הוא אחד מאלה שהחיו את הלשון; זאת אומרת פועלו מפעל לאומי שכדאי היה לשלם בעדו מיליונים – מפעל אשר לו היתה לנו מדינה לאומית, היו מקבלים כל יוצריו קיצבה גדולה מקופת הממשלה לכל ימי חייהם. אבל, כל כך הרבו לצעוק באוזני האיש הזה, כי אין בארץ-ישראל אלא מקבלי נדבות, עד שנואש מהצטדק והתחיל להאמין בעצמו, שגם הוא איננו אלא שנורר. האיש הזה לא יחיד הוא במינו. יש

3. הכוונה למאמרים שכתב ז'בוטינסקי במארס-אפריל 1913 ב"ראזסוויט" בשם "התנגד דות", ובהם טען כי אין להגן בכל מקרה על שאיפתה של פולין לעצמאות נוכח העובדה שיש לאנטישמיות מעמד שליט בדעת-הקהל הפולנית, ולכן פולין עצמאית תהיה פולין של עבדות ולא של שוויון ליהדות. א. הארטגלאס, מראשי ציוני פולין, יצא ב"הצפירה" שבוארשה נגד השקפתו זאת של ז'בוטינסקי. ראה יוסף ב. שכטמן, זאב ז'בוטינסקי – פרשת חייו, ספר ראשון, תל-אביב תשט"ו, עמ' 134-136. בענין זה ראה גם את מאמרו "מי אשם", חדשות הארץ, 18 ביוני 1919, על הפוגרומים ברוסיה. יתכן שהנושא עלה במאמרו בעקבות הפוגרומים בפולין העצמאית בתחילת 1919.

עסקנים רבים בכל המקצועות – מורה, פקיד, סוחר, בעלי-מלאכה, איכר, פועל – המודים את ההודאה הזאת, ובאמרם ככה – כופפים ראש. ביחוד השפיעו עליהם ח"י החודשים האחרונים, לרגלי הסיבות הידועות לכולנו. וגם זכור יזכרו מה שאמר להם ציר מארץ הכסף,¹ כאשר העזו אחדים מהם לתבוע מקום ודעה בשלטון הציוני: "בכל מדינה נאורה משלם האזרח מס ומשתתף בשלטון; אבל אתם אינכם משלמים – ורוצים לתפוס את השלטון. הנשמע כזאת בעולם?"

בידי מבקרי הישוב גם בארץ גם בגולה, הנשק הזה הוא החרیف ביותר, משפיל את הרוח ומחליש את המרץ. ואולם דומה אני, כי יש בביקורת הזאת רק קורטוב של אמת, כנגד קנטר של אי-הבנה. כדאי להתבונן בדבר, ביחוד ברגע הזה, לפני הבחירות לאספה, אשר בה יחליט הישוב, אם ראוי הוא לשלטון עצמי.

בכדי להבדיל בין קורטוב האמת וקנטר אי-ההבנה, נתחיל נא מהאמת. אמת, ורע הדבר מאוד, כי הישוב איננו משלם מיסים. המצב הזה טעון תיקון. נקווה, כי אחרי הסתדר הישוב ימצא לו דרך לגבות מס מתאים מכל אזרח יהודי על-ידי כפייה מוסרית; ובעתיד, כאשר תקבל הקהילה העברית בארץ אישור רשמי, נגבה את המס על-ידי שוטר, ומי שיסרב, יימכרו כלי-ביתו. אמת, ורע הדבר מאוד, כי יש בארץ יסוד בלתי-פורה וממאן להיות פורה, והוא רוצה לחיות על הנדבה ורק על הנדבה גם לעתיד; זה רע מאוד, ונקווה שהיסוד הזה יעבור מהעולם עם זקני הדור הזה, וצעיריו יעזבוהו. אמת, ורע הדבר מאוד, כי גם את היסוד הפורה מקלקלים לפעמים על-ידי עזרה בלתי-מסודרת כמו בימי הפקידות הראשונה, או כמו בימינו אנו; וגם את זה צריך לתקן, והדרך הטובה ביותר לתיקון היא: הסתדרות הישוב. אבל אחרי כל התיקונים האלה תישאר העובדה היסודית והעיקרית, עובדה שלא תשתנה כל זמן שארץ-ישראל היא משאת-לבו של עם ישראל: הישוב יקבל ויוציא תמיד יותר משירותיו.

על הדבר הזה יש להצטער או לשמוח, אבל הדבר הוא הכרחי, וישאר הכרחי. יש לנו כעת בארץ ישוב "אקטיבי" כשלושים אלף נפש. נשער ונניח לרגע, כי כל היסוד הזה כבר "מתוקן", כל אחד וכל אחת משתכרים יפה ממלאכה פוריה, משלמים מסי המדינה והקהילה, ופורעים את חובותיהם לאפ"ק בדייקנות. ואולם, בכל זאת, אי-אפשר היה לשלוש רבבות להחזיק על

1. יתכן שהכוונה להארי פרידנוואלד או רוברט סולד, שהצטרפו לוועד-הצירים בפברואר 1919 ושהו בארץ-ישראל חודשים אחדים. עמדה אחרת בענין התמיכה הכספית בישוב הביע נ. וילבוש במאמרו "תמיכה של הכשרה ותמיכה של רקבון", הארץ, 3.12.1919.

חשובנם 7 בתי-ספר בינוניים, ויתר מוסדות החינוך שלנו, בתקציב של 87 אלפים ל"מ. גם בארץ הנאורה ביותר של אירופה אין עיר או מחוז שיוכלו לשאת משקל כזה ביחס למספר תושביהם. למה נוצרו כל אלה בארץ-ישראל? כי דרושים המה לעם כולו, ולא רק לישוב הקטן. כמובן, הישוב הוא הראשון ליהנות מהם; אבל גם זה דרוש לכל האומה, למען יהיה לה חלוץ משובח. המצב הזה יישאר עוד לדורות. הפרופורציה בין הכסף המורווח והכסף המוצא אולי תשתנה עם ריבוי הישוב, אבל הסכום השני יעלה תמיד על הראשון; והדבר הזה הוא טבעי לא רק איתנו, אלא בכל עם שיש לו מרכז מעבר מזה וגולה חשובה מעבר מזה.

נקח נא דוגמא מעניינת: איטליה. מספר המהגרים מאיטליה, היושבים ישיבה קבועה או ארעית בכנר, הגיע לפני המלחמה עד לשישה מליונים ויותר. הסכומים שהם שולחים לקרוביהם באיטליה, מצטרפים מדי שנה להון ענקי. היו שנים לפני המלחמה, אשר הגיעו תרומות-הגולה האלה עד כדי 800,000,000 פרנק לשנה. זאת אומרת היו שוות לשליש ההכנסה המדינית הכללית של איטליה. לפי התקציב לשנת 1914/15 (3.160,000,000 פר') – כל המיסים הישרים בתקציב הזה לא הכניסו בלתי אם 700,000,000: זאת אומרת איטליה מקבלת מחוץ-לארץ יותר מאשר היא משלמת בצורת מס ישר. תקציב ההשכלה בשנה היא נקבע לסכום של 200,000,000 פר' – זאת אומרת רבע ממה שנתקבל מהגולה. המצב הזה מתבטא לפעמים בצורות ידועות גם לנו. בהרכה כפרים מחכים לביאת ה"דואר האמריקאי" ממש באותו כליון-העינים כמו בעיירות ליטא או גליציה – או ארץ-ישראל. ובכל זאת – וגם הודות לזאת – אין איטליה "רקובה" כי אם מתפתחת יפה בהשכלה ובמסחר ובחקלאות ובתוצרת, ומכונותיה מתחרות כבר באלה של אנגליה, וצינור ההשקאה הענקי באפוליה ייחשב לאחד הפלאים של התרבות העולמית.

אינני משווה, כמובן, השוואה גמורה ושלמה, ואינני שוכח את ההפרש הגדול בין ישובנו ל"ישוב" איטליה, בין גולתנו וגולתם. רציתי רק להעיר על העיקר: כל זמן שיש מרכז וגולה, המרכז יינק מהגולה. גם אם בתור קיבוץ בפני עצמו לא יהיה זקוק לכל תמיכה, זאת אומרת אם יהיה די לו כשהוא לעצמו, לשם צרכיו המקומיים – הנה בתור "מרכז" יצטרך לתרומות הגולה, ולא רק יצטרך, כי אם יוכרח לקבל אותן, כי הגולה בעצמה תרצה להרכיב עליו מוסדות הנחוצים לה, אף כי עוד אין בהם צורך טבעי לישוב. זהו דין המטרופולין – מטרופולין-עיר או מטרופולין-ארץ. הביטו וראו את וינה. יש בווינה שני מליונים תושבים, וכל המוסדות המתאימים לבירת מדינה גדולה. כעת נהפכה אוסטריה למדינה קטנה מאוד, מספר תושביה ירד מן 25 עד 7 מליונים, – ומיד התעוררה השאלה: איך תתקיים וינה, במה תחזיק את

בתי־המדע ובתי־המחזה ובתי־הנכואות שלה? וגם שאלה עוד יותר קשה – במה תפרנס את שני מיליוני תושביה? את הדוגמא הזאת כדאי להזכיר למען הדגיש, כי לא רק מוסדות המטרופולין, כמותם ואיכותם, אלא גם מספר תושביה אינו מבוסס על צרכיה וסגולותיה היא, כי אם על צרכיו ועל עשרו של הציבור הבונה את המטרופולין.

עם ישראל בונה לו מטרופולין בארץ־ישראל. עוד איננה בנויה; הקיבוץ הפעוט הנמצא כעת בארץ עוד איננו מוכשר לשמש תפקיד זה; אבל היחס העיקרי בין הגולה וארץ־ישראל הוא אותו יחס, וכזה יישאר, והתוצאה היא – התמדת ה"תמיכה" לדורות. אולי גם טעות היא לחשוב, כי בהתרבות הישוב, בהתבסס מקורות מחיתו, יפחת זרם ה"תמיכה". אפשר, כי להיפך – יגדל. "אין כל התירוצים האלה קולעים אל המטרה" – שמענו מפי מבקרי הישוב. "מובן מאליו, כי המוסדות הציבוריים בארץ־ישראל ייתמכו עוד זמן רב בכספי הגולה, ולא כנגד זה מחינו. מה שפוסל את הישוב הנוכחי בעינינו, הרי זו התמיכה ליחידים – אפילו בצורת הלוואות לשם איזו מטרה פוריה, הלוואות שלא תיפרענה לעולם." צר לי מאוד אם תיפרענה, ועוד יותר צר לי על אשר מוכרח הנני לנבאות נבואה בלתי־נעימה: אם באמת רוצה עם ישראל להכין את הארץ לעליית־המונים גדולה, לא תחדל גם ה"תמיכה" ליהודים. סוחר או איכר או בעל בית־חרושת יכולים להתקיים בלי תמיכה, אם יתפתחו באופן טבעי בהתאמה להתפתחות הטבעית של הארץ. אבל תעודתנו היא אחרת לגמרי: לא לשחות עם הזרם הטבעי, כי אם להקדים אותו ולמשוך אותו אחרינו; לא לחכות עד אשר תתפתח הסביבה מאליה, כי אם לפתח אותה באופן מלאכותי. בתנאים כאלה נצטרך תמיד להון מיוחד שנקבל לשם זיכול כלכלי a fond perdu. הון כזה לא יוכל לבוא מכיסי הסוחר או האיכר עצמו – הוא יבוא רק מכיסי האומה. אין זאת אומרת, כי לא יהיו בארץ אנשי מסחר או אנשי תוצרת שיצליחו בלי כלי עזרה חיצוניים. אבל רבים מהם, וגם מהטובים והעשירים ביותר, וביחוד הראשונים, סוללי־הדרך בכל מקצוע ומקצוע, לא יוכלו להתקיים ולפרוץ את החומה, אם לא תבוא האומה לעזרתם.

יגידו, כי בדברי אלה הנני מצדיק את החלוקה, מהלל את דרכי ה"סיוע" של ועד הצירים, ובכלל מסית ומדיח; על ההאשמות האלה לא אשיב, כי אין לי פנאי ולא חשק גם לקרוא אותן. אבל את דברי אלה כתבתי לתכלית אחת: להראות, שאם אין זכות־הדעה לישוב המקבל את תקציבו מחוץ לארץ, לא יוטב המצב באופן עיקרי גם בעתיד הקרוב. אלה שיבואו מחר, ואפילו כולם מיליונרים, יוכרחו להשתמש ב"תמיכה" בצורה זו או אחרת. ישלח אדם את בנו לגימנסיה – ומי בנה את הגמנסיה? יזמין פועלים עברים לבנות לו בית – ומי תומך בקופות הפועלים, אשר בלעדיהן לא יוכל הפועל העברי להתקיים

ולעבוד בארץ? ישתה כוס מים בתל-אביב, יקנה תחרים בטבריה או שטיח בירושלים – בכל ימצא טיפה ממעיינות ה"תמיכה". אם רקבון הוא זה, ידע נא העם העברי, כי הוא בונה ברקבון – כי באופן אחר לא יבנה.

5. מחוץ למחנה

חדשות הארץ, 22 באוקטובר 1919

עוד פעם נתקלנו במכשול על הדרך אל אספת הנבחרים. במקרים כאלה יש בידי חכמי האומה עצה טובה מן המוכן, עצה קלה מאוד – קלה להינתן וקלה להוציא לפועל: לא תעשו. גם פה יבואו בהצעות לדחות או לבטל או לחכות – או אולי גם לזוותר על זכות האישיה. נתבונן נא בטיב העצות האלה. קודם-כל – אם אין בישוב הזה חלק, המוכשר להסתדר לשם הציונות, אז אין לישוב הזה כל זכות קיום פוליטית. את זאת צריכים להבין עסקנינו והמונינו. מחינו נגד יחס מנהיגי הגולה אל הישוב ודרשנו כי יינתן לו מקום חשוב במועצות האומה. ואמנם, כידוע לכל, הוחלט שיינתן לו מקום כזה בעתיד הקרוב.¹ אבל לא יוכל הישוב לבחור את באי-כוחו לוועד הצירים החדש אם לא יסתדר עצמו. זה מובן מאליו. על כן אחת משתי אלה: או לקיים את אספת הנבחרים בהשתתפות כל אלה שבגרו די צרכם למען השתתף בעבודה מדינית – או לסתום את המחאות והביקורת והדרישות, להירגע ולהיכנע לפקודות. די לנו בפטפוטים – די לכולנו, גם לאלה שבארץ וגם לאלה שבגולה. אם אין הישוב יכול להסתדר, ישתוק – ונגמר.

"ואולי באמת איננו יכול להסתדר?" – ישאלו הנואשים. על זה הרשו-נא, לבן-אדם שבא מן החוץ – לבן-אדם שגר שנים רבות בין יהודי רוסיה ואוסטריה ואנגליה, ויש בידו להשוות ביניכם וכינם – הרשו לו להגיד: הישוב יכול יוכל להסתדר, אם רק ישליך בעד החלון סנטימנטים תפלים; במקצועות רבים הראה הישוב הזה לגולה דוגמאות הסתדרות, שמותר להתפאר בהן. השלטון העצמי של המושבות, בתי-המשפט העבריים, השומר, מרכז המורים

1. במארכ 1919 החליטה ועדת הארגון של הוועד-הפועל הציוני לצרף נציגים של ארץ-ישראל, נציגים אמריקאיים של ה"מזרחי" ושל "פועלי-ציון", שבעה במספר, ליישובות, עם זכות הצבעה. ראה הפרוטוקולים של הוועד-הפועל הציוני, כרך ראשון, תל-אביב תשל"ה, עמ' 97.

בימיו – לכל המוסדות האלה היו גם חסרונות רבים, ואולם מראים הם באופן בולט כשרון־הסתדרות שאין לזלזל בו. הישוב מוכשר ומבוגר ורשאי להסתדרות – זוהי אמת אשר רק עיוור לא יראנה. אלא שגם את האמת הקדושה ביותר נהפוך לשקר אם נכניס בתוכה סנטימנטים תפלים.

אין זה אלא סנטימנט תפל אם נחשוב, כי כל יהודי המכבד את ארץ־ישראל במציאותו – הריהו שייך לישוב, לישוב במובן המדיני. בשעה שדורשים את זכות הישוב במועצות האומה, אין נתמכים על הכמות, כי אם על האיכות. אומרים: אמנם מעטים האנשים האלה, אמנם אין עוד בהם מן המין המכונה "גדולי האומה"; אבל יש להם נסיון, יש בהם מומחיות טבעית ידועה, כי הסיים שיצרו – אם כי בעזרת הגולה, אבל ביגיעתם המה – את שתי אבני־הפינה שעליהן כל הבניין ייבנה, את המושבות ואת הדיבור העברי; על כן תנו להם מקום והשפעה לא על־פי מספרם כי אם על־פי מומחיותם, ועל־פי התועלת שהם יכולים להביא. זהו הנימוק היחידי שעליו אפשר לבנות את הסגוריה של הישוב. אבל מה לנימוק כזה ולבריות שמעולם לא השתתפו לא בבנין המושבות ולא בתחיית הלשון? לבריות שאף גם על לימוד מלאכה הביטו ומוסיפים להביט כעל ביטול תורה? לבריות שהתנגדו ומוסיפים להתנגד לכל מה שהאומה מתפארת בו? איזה נסיון יש להם, איזו מומחיות, איזו עצה יוכלו לתת לאומה?

אין כוונתי להתנפל על האלמנט הזה, או להתווכח אתו, או לבקר אותו. לעת־עתה אין כל גשר בינינו, חוץ מן הבטחון שהוקנים שבו ייכנעו לנו או מות ימותו, וצעיריו יעזבוהו, אם לא היום, מחר. אין לקלל אותם ואין לריב איתם, צריך רק להבין ולגזור שאינם משתתפים בבנין. סוף־סוף, גם אצל אומות העולם הנאורות ביותר מבדילים בן *natio politica* וסתם צאצאי אדם וחוה. אפילו ברוסיה של טרוצקי אין זכות הבחירה לילדים, לא מפני שאינם פקחים או אינם טובים, אלא מפני שאין להם כל נסיון אזרחי. איזה נסיון אזרחי או מדיני או תרבותי או מסחרי או כל שהוא יש לילדים, בעלי־הזקן והפיאות האלה אשר לפנינו?

ליסוד הזה קורין אצלנו בשם "הישוב הישן". השם איננו מתאים. יש גם בישוב הישן יסוד שואף ולוחם ופורה, יש בקרב ילידי־הארץ ובני־בניהם של ילידי־הארץ ניצני תחייה לרוב, שגם בעיניהם ארץ־ישראל היא ארץ התחייה והיצירה, לא בית־קברות ויללות אבל. יש כאלה למאות, אם לא לאלפים, בין הספרדים; יש כאלה גם בין האשכנזים. והם ילכו איתנו – אם אנחנו נלך. כמובן, אם נפקפק ונתמהמה, יישארו גם אלה מחוץ למחנה. כי אין פה ישוב חדש וישן, יש המחנה ואשר מחוץ למחנה.

ואם עתה, מפני איזו סיבה שהיא, אין אלה שגם נולדו גם ימותו מחוץ

למתנה, רוצים להשתתף בבחירותינו ובאספותינו – אין אני מבין את סיבת המבוכה. לשם מה נתגעגע לשותפים כאלה? מה בצע, מה תועלת בהשתתפותם, כל זמן שאין שפה משותפת – ואין גם אידיאל משותף? איזה צורך יש לנו, לסירתנו הקטנטנה, בנטל מיותר? מי יודע, אולי כדאי היה בכלל, עוד לפני הסכסוך על זכות האשה, לקבוע צנז המרחיק את היסוד בלתי-הפורה מכל התערבות בענייני הבנין הלאומי. כך היו עושים בלי כל ספק בכל מדינה אירופית, לו היה שם יסוד כופר בפרהסיה בעצם עיקר האזרחיות – בעיקר העבודה. אבל, אם אין צורך גם בצנז, אם הם בעצמם רוצים להסתלק מהבחירות – למה נתנגד לזה, למה ננסה להוכיח או להכריח אותם שיעשו גם נגד השקפתם וגם נגד טובת הבנין? בימי בנין כאלה אין מקום לסנטימנטים. יגידו: "לא רק אלה שמחוץ למחנה אומרים להסתלק, אלא גם רבים מהיסוד השואף לתחייה" – ומביאים את דוגמת ה"מזרחי", העומד על פרשת-הדרכים. אין לך סכנה ציבורית גדולה מזו: למסור את זכות ההכרעה דווקא בידי המפקפק: לא לזוו ולא לנוע עד שהוא לא יסכים ללוותנו. בנו את הבנין, ואז יוכרח גם הוא לבחור עם מי ללכת – עם שומרי בית-הקברות או עם נוטעי הכרמים. אינני מסופק אף לרגע, לאיזה צד יטה כל אשר יש ניצוץ בנפשו. דרכו בהחלטה ובמרץ – וכל החי שבארץ ייסחף אחריכם.

האוויר מלא איומים, ויש גם מאמינים בהם – שהמוני איכרים וסוחרים ובעלי-מלאכה כבר החליטו לבלתי השתתף; או להיפך – שילכו עם החרדים ושיקראו לאספה אחרת, ושתי אספות תהיינה בארץ. כל האיומים האלה אינם שווים אף רגע של שימת-לב. גם במדינות אירופה יש תמיד אחוז ידוע המתרשל לבוא לקלפי – ואין מתפעלים מזה. דבר אחד ברור כאור השמש: כל מי שבגר במובן המדיני יבוא וישתתף, לא יצדד עם ה"חלוקה", עם שונאי הציונות, עם מחרימי הלשון העברית, נגד חבריו שלחמו יחד אתו וסבלו וקיוו אתו יחד מימי ה"ביל"ו" עד היום הזה. ומה שנוגע ל"אספה האחרת", אם יש כאן ליצנים ויש להם פנאי להצגת אופיריטה זו, ילכו ויצייגו, אמנם יימצאו – בין שונאי ישראל – חובבי בלבולים שישמחו להזדמנות חדשה לבלבל את המצב ולהגיד בפומבי, כי "אינם יודעים עם מי להתחשב", אבל גם הבלבול הזה לא יימשך יותר מהזמן המוקצב לאופריטה, כי זיוף אין לו רגלים. ואם יעמדו השכלה ורכוש ועבודה מזה, וספרי חשבון החלוקה מזה, אז גם שונאי ישראל יראו תִּכְף ומיד עם מי הם מוכרחים להתחשב.

אינני רוצה להגיד, כי בנקל ובלי מלחמה תרכוש לה אספת הנבחרים את השפעתה לכל מלואה. תילחם, כהילחם כל מוסד ציבורי על הכרתו וערכו. אבל בכדי שתילחם צריכה היא קודם להיברא – להיברא ויהי מה.

6. בְּנֵי

חדשות הארץ, 27 באוקטובר 1919

אספת הנבחרים נדחתה לזמן בלתי־מוגבל – אולי לזמן הרבה יותר ארוך מאשר התכוון או הבין הוועד הזמני בעצמו. עתה נעמוד־נא רגע וננסה לשקול את ההפסד – למנות את הכלים השבורים, כפתגם הלועזי.¹

היו אי־הבנות בין הישוב הפורה ובין ועד הצירים, והיתה גם סכנה שתתפתחנה לסכסוך גלוי. כדי להימלט מסכנה זו לא היתה לנו דרך בלתי אם אחת: ארגון הישוב הפורה, יצירת ביאת־כוח הנבחרת כדין העולם הנאור, ושיתוף קבוע של ביאת־כוח זו בוועד הצירים. אז היה ועד הצירים זוכה בקשר עם הארץ, אשר היעדרו החליש אותו כל כך עד עתה, והישוב הפורה היה מקבל את זכותו, מוכן להיכנע ברצון. התקוה הזאת נחרבה, כי אין מי שיבחר בביאת־כוח קבועה. כמובן, יוכל הוועד הזמני להישאר במשרתו, אבל מה כוחו, ואין מכירים בו מלמטה ומלמעלה – הלא כבר ראינו. ואם יבוא זמן התיקון של ועד הצירים, ויקום הוועד הזמני הזה וימנה שלושת הקרבנות לשלטוננו הכללי, לא יהיה אף איש בארץ שלא ישאל את שלושת הקרבנות האלה: מי שמכם? והמה לא ידעו מה לענות – ובהתאם לזה יהיה גם היחס אליהם מצד שאר החברים של ועד־הצירים המחודש. שלושת הקרבנות קראתי להם, וראה תראו אם טעיתי, ולא עליהם צר לי, כי אם על הישוב הנידון להישאר בלי השפעה הראויה לו בצדק; ואולי גם לא ייצר כל־כך על הישוב, כי אם על העבודה הציונית, אשר תסכול מזה כשם שהיא סובלת היום. במובן הפוליטי קיבלנו – או יותר נכון, נתנו לעצמנו – מכה שאת תוצאותיה נרגיש גם פה וגם בחוץ־לארץ, לא רק בעולמנו הפנימי, כי אם גם במלחמתנו במתנגדי הציונות העברים והזרים. מכמה שנים צעקו מתנגדינו, כי משטר יהודי בארץ־ישראל מוכרח להיות קלריקלי, המכניע את החיים לעולה של דת. התקפות המתבוללים באנגליה, שהזיקו לנו הרבה כל־כך עוד אחרי הכרות בלפור, היו כמעט כולן בנויות על החשש הזה. וכל הסנגוריה הציונית

1. מועד בחירתה של אספת הנבחרים, שנועד להתקיים תחילה באמצע 1919, נדחה שש פעמים ונערך לבסוף ב־19.4.1920. הבחירות נדחו בעיקר בגלל הוויכוח על זכות־הבחירה לנשים. ראה מנחם פרידמן, חברה ודת – האוטונומיה הלא־ציונית בארץ־ישראל תרע"ח־תרצ"ג – 1918–1933, ירושלים תשל"ח, עמ' 146–169. על מעמדה של אספת הנבחרים ראה גיל־הר, התארגנות והנהגה עצמית של הישוב היהודי בארץ־ישראל מראשית השלטון הבריטי עד לאישור המאנדט (1917–1922), עמ' 85–129.

כלפי חוץ היתה כמו כן מכוונת כנגד החשש הזה. סיפרנו להם, כי היהדות היא אומה ולא קהילה דתית, סיפרנו להם שגם אצלנו, כמו אצל כל אומה נאורה, יוכל איש להיות חבר האומה גם אם אין לו כל יחס אל הדת. היום הכחדנו את הסנגוריה הזאת, נכנענו לקלריקליות בצורתה הכושית ביותר, לאיסור גאונים שאין איש בעולם חוץ מ"מאה שערים" יודע מי הם ומה הם, או לחיבורו המדעי של ה' קוק, פרייט טפוסי של אכסטרן בעל חצי-השכלה מעוכלת למחצה.² נכנענו לקלריקליות הלוחמת בשוויון האשה, בעיקר שנתקבל בתרועות שמחה בקונגרס הראשון בבזיליה עוד לפני עשרים שנה – בעיקר שעליו בנויה הסתדרותנו; ההסתדרות הזאת טרחה וגדלה וכבשה את עם ישראל, ולבסוף, כבשה גם את הסכמת העולם הנאור לרעיונו – ועתה יוצאים מאיזה חור שבקיר אנשים, אשר מעודם לא שמעו גם את שם ג'ון סטוארט מיל, ומכריזים כי ההסתדרות הציונית בנויה על עיקר מתנגד לתורה – ואנחנו מפנים לפניהם את הדרך. ביוקר נשלם בעד החולשה הזאת. מחר יקומו צרינו באירופה ובאמריקה ויגידו לכל התומכים בנו, מראשי הפועלים באנגליה, אשר כל כך עזרו בידי מנהיגינו, ועד הנשיא וילסון – אשר הלא נלחם לזכות האשה – יקומו ויגידו להם כי בצעדנו הראשון בארץ התחייה נתגלה הסוד, שהדת אצלנו מעכבת את הקידמה ואת השוויון ואת החופש. ובאשר יתגלה הסוד, הראשונים לסבול יהיו צירינו ומורשינו בחוץ-לארץ, הממונים לעמוד על משמר כבודו של ישראל. יראו אז באופן בולט מה שאיחרו כל כך להבין – לא בוורסיליה כי אם בארץ-ישראל נבנית ונזקת הציונות, וכי אי-אפשר להופיע בפומבי בתור עם מתקדם בפאריס, ולהושיב באותה שעה את החיווי והגרגשי על תילם בכנען.

פה בארץ כמו כן נמצא יותר כלים שבורים מאשר פילל הוועד הזמני. עוד לפני חודשים אחדים קיוונו שנוכל לחיות בשלום עם היסוד החרד, ורבים מאתנו היו מוכנים גם להניח הנחות ידועות במנהיגינו הפרטיים, פן ייעלב הדור ההולך. אבל עתה מוכרחים אנחנו לחשוש פן אין להימנע גם בארץ הזאת מ"מלחמת קולטורה" בצורותיה היותר מחודדות. תוצאות בלתי-נעימות תראינה בארץ – ואם תראינה, לא החרדים, שאין להם חינוך מדיני, אשמים בזה, כי אם אלה אשר אמנם יש להם חינוך מדיני ואשר השפיעו על הוועד הזמני שיבטל את רצונו לפני התקפה כזאת. כי שכוח שכחו שאסור לשחק באש ולתת פתחון-פה למגמות שמקומן בקבר.

2. לא ברור לאיזה מחיבוריו של הרב קוק מתייחס ז'בוטינסקי בהערה עוקצנית-ביקורתית זו. יחסו לרב קוק השתנה מאוד בשנת 1933, בעקבות עמדת הרב קוק להגנת החשודים ברצח ארלוזורוב.

כל הענין מקבל צורה יותר רצינית אם נזכור, כי ההחלטה נתקבלה במעמד שני חברי ועד הצירים; לפני שנה וחצי בא ועד הצירים הנה ובראש תכניתו הרשמית ראינו את הסעיף הזה: ארגון יהודי ארץ־ישראל. והיה היה ביכולתו של המוסד הזה לארגן את הישוב הפורה. אין אני נוטה להגזים את השפעתו של ועד הצירים, אבל למטרה זו היתה מספיקה השפעתו. ועד הצירים ולא אחר היה צריך לקרוא לאספת הנבחרים, ועד הצירים היה צריך לאשר את זכות האשה; ועד הצירים היה צריך להודיע שיתחשב עם אספת־נבחרים זו בתור ביאת־כוח הישוב. לו עשה כל אלה, היתה לנו אספת מייסדת יפה ושקטה, בהשתתפות כל הסוגים שיש להם ערך אורחי, ימנים ושמאלים, עוד בראשית הקיץ שעבר, במקום זה –

טוב, פרק "ארגון הישוב" נגמר. אבל שאלה יותר חשובה נולדת מאליה מן הנסיון הזה. אדוני הבנאים, סוף־סוף הגידו לנו את האמת: היש להם תכנית, מה לבנות ואיך לבנות?

7. עלייה

חדשות הארץ, 14 בנובמבר 1919

לאסיפת ציוני אמריקה בשיקאגו¹ שלח מכס נורדוי מכתב־ברכה, שבו ניסח את דרישותיו, אשר האחת מהן היא: "שערי הארץ צריכים להיפתח לעלייה בלתי־מוגבלת". על הדרישה הזאת ענה ה' דוידסון ב"העולם" הרשמי שלנו, היוצא כעת בלונדון. תשובתו מסיימת בפתגם: "חכמים, היזהרו בדבריכם", והסיום הזה מראה על כל תוכנה. מוצא ה' דוידסון כי אין נורדוי זהיר די צרכו בתביעותיו: כי את כל מה שכדאי לתבוע כבר דרשו מנהיגי האומה, וכל אשר לא דרשו – סימן הוא שאין צורך.

רוצה אני להקדים: אינני מקבל את תכניתו הישובית של נורדוי,² כמו שלא קיבלתי את תכניתו המדינית בימי המלחמה: לשבת בחיבוק־ידים. אולם יש להבדיל בין תכנית ליחס. תכניתו של נורדוי – "עלייה בלתי מוגבלת" – איננה תכנית, ועל זה עונה ה' דוידסון דברים נכונים. אבל היחס לשאלת

1. הוועידה ה-22 של ציוני אמריקה בשיקאגו.

2. על יחסו של ז'בוטינסקי לתכנית נורדאו ראה הערה מס' 17 למבוא.

העלייה, למקום הראוי לה בעבור דרישותינו, היחס הזה נכון יותר אצל נורדוי מאשר אצל סופר "העולם" וחוגו הרשמי; ועל זה כדאי להעיר בכל הרצינות הדרושה לפי ערך הענין.

ה' דוידסון כותב: "הגירה חפשית או מסודרת – זוהי שאלה חמורה, שאי אפשר לקבוע בה למפרע הלכה פסוקה. לנו נכבד רק שתהיה ההלכה תלויה רק בנו ולא בכוחות עומדים מחוצה לנו; הקונגרס שלנו, או באי-כוחו, ידונו בדבר הזה, יהיו בלי ספק חילוקי-דעות, יהיו מצדדי ההגירה החפשית עם נימוקיהם, ויהיו תנאים חיצוניים, כמו, למשל, חסרון הדירות, ההובלה, הפרנסה, צמצום הכוחות החומריים וכו' שצריך יהיה להתחשב עמם." אמת ונכון וברור, ומובן מאליו. כל כך ברור ומובן מאליו עד שהנני מתקשה להאמין, כי מכס נורדוי איננו מבין את כל אלה בעצמו. הלא סוף-סוף גם הוא קרא את הספרים על ההתישבות וההגירה שקראנו כולנו, ואולי גם עוד יותר מכולנו; וסוף-סוף אולי אין מגלים לו סוד ודבר-סתר, כשמספרים לו, כי בטרם נעביר המונים לארץ צריך שנהיה בטוחים כי ימצאו בה מחייתם. אלא שפירוש נוסחתו של נורדוי – "עלייה בלתי מוגבלת" – היא התביעה שלא ישימו לנו גבולים מן החוץ. התישבות היא עבודה מורכבת: פעמים יש לפתוח את השער ופעמים – לסגור את השער; וגם סגירת השער היא קולוניזציה, אם הידיים שסגרו אותו הם ידי הקולוניזטור בעצמו ולא ידיים אחרות. התנאי הזה הוא התנאי העיקרי. בלעדיו אין התישבות; אין דוגמה בדברי-הימים ליצירת ישוב הגון מבלי שהיתה הרשות (או הכוח המעשי) לסגור ולפתוח את השער בידי הקולוניזטור עצמו. ככה נבראו הישובים באמריקה הצפונית והדרומית, באוסטרליה ובדרום-אפריקה, בסיביריה ובצ'יית'ס-השחור. ידע את הדבר הרצל, ועליו בנה את דרישתו היסודית: "טשרטר". יודע אותו גם נורדוי. אבל –

היודעים אתם, השמו לב לו גם אלה אשר בשמם מדבר ה' דוידסון? כן! – עונה ה' דוידסון. "תביעות הציונים אינן כוללות לא פתיחת השערים ולא נעילת השערים. כי אם הדרישה, שכל שאלת ההגירה, שהיא חלק בלתי-נפרד משאלת הקולוניזציה בכלל, תימסר בידי ההנהלה הציונית שתפסוק כך או כך לפי התנאים ההווים והעתידים. נעים לקרוא כי יש דרישה כזאת בין תביעותינו שהוצגו לפני ידידינו הגדולים. לידיעה המשמחת הזאת השתוקקנו והתגעגענו זה כמה; לא העזנו לשאול בקול רם. אבל בלבנו שאלנו: מה אם, חס וחלילה, דווקא את התביעה הזאת שכחו? – והנה בא העיתון הרשמי ומודיע, כי לא שכחו. טוב מאד. ואולם אשאל נא שאלה אחת: הלא יקרה לפעמים, כי בעיתון רשמי תבוא טעות חשובה. הבטוח ה' דוידסון כי איננו טועה? ההתבונן היטב – אבל באמת היטב – בנוסחת הדרישות שהוצגו? ההתבונן היטב ומצא את התביעה הזאת כתובה שחור על גבי לבן? מאושרים

הננו לשמוע הבשורה; ואולם בכל זאת, אולי יטריח את עצמו שנית ויחקור עוד פעם ויגיד לנו את המסקנה.³

מה שרצינו להגיד, אפשר לומר גם באופן ישר ובלי אירוניה. אם מצאו באי-יכולתנו בעולם הגדול, כי "מוכרחים" הם לוותר על תביעות שהן יסוד כל עבודה יישובית, אז, לכל הפחות, היו צריכים להימנע מהפצת בשורות מעין זו. הקונגרס הבא יתבונן בדבר, אם באמת היו "מוכרחים" לוותר, ויצדיק או יאשים אותם; אבל אסור לבלבל עוד ועוד את החלום היפה שחלמה הגולה אחרי ב' נובמבר לשנת 1917 – לרמוז, כי "הכל טוב", "הכל בסדר", כי תביעותינו מתאימות לתעודותינו, בשעה שידוע לאומרים ולכותבים כי החלום חלום הוא. "חכמים היוהרו בדבריכם".

כל היחס הרשמי אצלנו לענין ההגירה מארצות הטבח איננו יחס מדינאי. אמנם, לא נבראה הציונות לשמש תרופה לפוגרומים, אמנם הציונות איננה מנוסה כי אם יצירה וכו' וכו' – את השבלונה הזאת יודעים כולנו, והשתמשנו בה ת"ו פעמים בוויכוחים עם אויבי הציונות לפנינו, בימי הוויכוח והתעמולה, אבל עברו ימי הוויכוח, עתה חיים אנו בימי המעשה. באנו לפני אירופה בדרישה חשובה ומורכבת; תובעים אנחנו מאירופה עזרה בענין – למה נרמה את עצמנו – שאיננו מן הקלים ביותר. והגורל רצה דווקא כי ברגע הזה יפרוץ המבול הנורא בגטו הנושן, וקמו מליונים במקלם ובתרמילם ובזעקה אחת על פיהם: ארץ-ישראל. חובת איש-מדינה אמיתי במקרה כזה היא, לצרף את שני החזיונות האלה – את האסון בגלות ואת שחרור המולדת. חובתו היא להגיד לאירופה: "אין כאן פתרון חוץ מארץ-ישראל. ואם תגידו כי עוד אין מקום בה – אענה לכם: אל תקמצו בהנחות, אל תגבילו אותי, תנו לי את הרשות השלמה לעבוד וליצור, ואבנה מקום. אני יודע כי קשה התעודה הזאת, אבל דווקא מפני קושיה הגדול דורש אני זכויות גדולות. האצליח? אין עם יודע מראש את סוף התחלותיו. אולי אפתור את השאלה ולא מחר כי אם מחרתים; לא את כולה, כי אם רק מחציתה; אבל תנו לי לעשות את ההתאמצות הגדולה, תנו בידי את כל האפשרות וכל החופש וכל מכשירי הבנין."

3. בפברואר 1919 הגישה ההסתדרות הציונית לוועידת השלום תזכיר בשם Statement of the Zionist Organisation Regarding Palestine. בוועידת לונדון של ההסתדרות הציונית (פברואר-מארס 1919) נמתחה ביקורת קשה נגד מתינותן של ההצעות הכלולות בתזכיר, ובדיעבד הוחלט לעשות בהן תיקונים ולבקש מן המנהיגים הציונים להשתמש בהחלטות המתוקנות "כבסיס לפעולתם בעתיד". בנוסח המתוקן של הסעיף הדן בסמכויות המועצה (הסוכנות) היהודית נאמר: "Jewish immigration and all Jewish affairs in Palestine to be entrusted to such Council". ראה הפרוטוקולים עמ' יג,

כמובן, אינני יודע, מה היתה משיבה לי אירופה על הדברים האלה. אך את זאת אני יודע: אז היתה מתיחסת לציונות כאל דבר אשר לא רק ערכו המוסרי גדול, כי אם גם ערכו המעשי. חלק העסקנים היו מאמינים בהצלחתנו, חלק אחר היו מסופקים או גם לועגים, אבל לשם נסיון חשוב ומעשי, ברגע שכזה, הרגע היחיד בדברי ימינו כאשר הגיעה לבסוף אנקת ישראל המעונה לאזני העולם הנאור, כולו – ברגע שכזה, לו הצגנו להם תכנית של פתרון גדול היינו גם מוצאים חומרים גדולים.

כזאת לא עשינו. כמעט מיום פרסומה של הצהרת בלפור התחלנו אנחנו בעצמנו, אנחנו ולא אחרים, מיהרנו הראשונים לספר להם כי מתונים וזהירים אנו בתכניותינו, ואין אנו מאמינים בעלייה גדולה, ואין בכוונתנו להציע את הציונות בתור תשובה לצרכי הגירה ענקית ממזרח אירופה. אנחנו עצמנו הפרדנו את דרישותינו מעל דרישות המציאות האיומה. מְדַבֵּר גדול, הקשור בכל עתידה של אירופה המזרחית, דבר שמוכרחים להתחשב בו בשעה שדנים בשאלת פולניה, או אוקראינה או גליציה או הונגריה או רומניה – מדבר ענקי זה, עשינו את הציונות בעיני הממשלות לענין של נחמה מוסרית, שעשוע רוחני, קהילה או כנסת שתהיה לדוגמא ולמופת לשאר יהודי תבל... צר וקשה לי לבטא את המלים האלה, אבל לא מדמיוני מצייתי אותן כי אם מפי נכרים חשובים שמעתין בתור פירוש למבטא "בית לאומי"...

כזה צודק נורדוי. יש סכנה, שאם נותנים לדבר כזה להשתרש במוחות, יותאמו לו גם הדרישות שנדרוש וגם הזכויות שנקבל.

8. הבירור הַחֶסֶר

(לבואו של סר סמואל)

הארץ, 1 בפברואר 1920

ביאתו של מר הרברט סמואל היא מאורע גדול ומשמח בחיינו,¹ ועל כולנו מוטלת החובה להקל ולא להכביד את עבודתו. נכביד ולא נעזור לה, אם נשכח דבר עיקרי אחד שאסור לשכוח: כי מר סמואל הוא, ברגע זה, קודם־כל, פקיד

1. הרברט סמואל הגיע לביקור בארץ־ישראל בפברואר 1920 ושהה בה במשך חודשיים, בתפקידו כיושב־ראש הוועדה המייעצת לפיתוחה של ארץ־ישראל שליד ההסתדרות הציונית, במטרה לחקור ולייעץ למימשל הצבאי בנוגע לתכניות פיתוח וענייני אדמיניסטרציה.

אנגלי, ולא בא הנה מטעם תנועה זו או אחרת, כי אם אך ורק מטעם הממשלה האנגלית. אין זאת אומרת, כי אסור לנו לקוות שנפגוש מצדו בהבנה ורצון טוב ביחס לשאיפתנו הלאומית. להיפך, דווקא לזה מקווים כולנו. אבל יחד עם זה צריכים כולנו להבין ולזכור, כי יחסו של מר סמואל לדרישות הלאומים השונים בארץ, כל זמן שישכון על הר הזיתים,² תלוי לא בסיסמות מפלגה זו או אחרת, כי אם אך ורק בדוקומנט הבריטי – בהכרזת בלפור. הכרזת בלפור היא הכרזה ציונית. מי שעומד על בסיסה הוא ידידנו; אבל יש הבדל בין ידיד לבין איש מפלגתי, ואת הגבול הזה צריכים גם אנחנו לשמור. יהודי ארץ-ישראל אוהבים הפגנות וקבלות-פנים ודברי-מליצה. נשתעשע נא בכל אלה גם הפעם, אם עוד אי-אפשר לוותר על משחקי תינוקות; ואולם ניזרה בשעת המשחק לכל יתקבל רושם שאינו נכון ואינו מתאים.

מר סמואל ידוע בתור איש מעשה, ובעיניו אין כל ערך לברכות ותשבחות. בא הנה לשם עבודה – ועל העבודה שלפניו רוצים אנו להגיד מלים אחדות. מר סמואל נשלח לארץ-ישראל בתור יועץ לענייני כספים ולענייני הנהלה. בשני המקצועות האלה ימצא לפניו כר נרחב של עבודה. בלי ספק, עוד לפני צאתו את לונדון הבירה הכיר את נקודת המבט הרשמית על המצב שבארץ. למשל, את התזכיר האופטימיסטי שצירף הקולונל גבריאל, יועץ הכספים שהיה,³ להצעת תקציבו האחרונה; עתה יוכל מר סמואל להשוות את הדוקומנט הזה עם המציאות שתראינה עיניו, יתבונן במצב הדרכים, בעבודת מסילות-הברזל, בסדרי הדואר והטלגרף; יחקור את סיבות היוקר מצד אחד, ומצד שני את סיבות תרדמתה המזוזה של האיניציאטיבה הפרטית בשדה המסחר והתעשייה. גם במקצוע הנהלה ימצא מקום רב להערות ותיקונים – בעבודת העיריות והמשטרה, בהרכבת הפקידות, בשימוש השפות, במשטר ה"מדיני" המיוחד השורר בשכם⁴ – ובעוד הרבה דברים שיראה לו הנסיון. את כולם יראה, ויוציא את משפטם.

אולם כל אלה רק פרטים המה, לא העיקר. הדבר העיקרי החסר לנו פה בארץ הוא הבנה הדדית. אולי לא נטעה אם נאמר, כי ממעל ליתר תפקידו של

2. מקום מושבו של המימשל הצבאי הבריטי.
3. קולונל אדמונד ויויאן גבריאל שימש כיועץ הפיננסי לראש המימשל בארץ-ישראל וגילה עמדה אנטי-ציונית מובהקת. וייצמן סבר כי גרם לענין הציוני נזק שהוא בבחינת "בכיה לזרות". ראה מכתביו ללשכה הציונית בלונדון, 7, 9 בנובמבר 1919, אגרות, ט, עמ' 253-254.
4. הכוונה כנראה לאיסור שהוטל על מגורי יהודים בשכם, מרכזה של התנועה הלאומית הפלשתינית על-ידי לויטננט-קולונל האבארד. ראה מכתב וייצמן לפליכס פראנקפורטר מיום 10 ביולי 1919, אגרות, ט, עמ' 190.

מר סמואל עומד התפקיד הזה: יצירת הבנה הדדית בין היהודים והערבים. זהו רצונה של הממשלה האנגלית אשר שלחתו, זהו גם רצונו הוא, זהו גם רצונו אנו. כממשלה האנגלית וכמר סמואל, בטוחים גם אנחנו, כי הבנה זו אפשרית, וכי יש בהכרח בלפור יסוד בריא שעליו היינו יכולים לבסס אותה.

אבל – ההבנה צריכה להיות הדדית, משני הצדדים. היהודים צריכים להבין, כי ארץ-ישראל עוד איננה מדינה יהודית; אבל גם הערבים צריכים להבין כי ארץ-ישראל עתידה להיות בית לאומי לעם ישראל ומרכז לעלייה עברית גדולה. היהודים כבר "הבינו". כל האגדות שמספרים בחוץ-לארץ על-דבר ה"חפזון" הארץ-הישראלי אינן אלא בדיות. די לעיין בדרישותינו הלאומיות, שנוסחו במועצת באי-כוח הישוב, ביפו בדצמבר 1918 – נוסח זהיר ומתון, מיוסד על העיקר של שוויון כל הגזעים בארץ. אבל במחנה השני – שם עד היום הזה עוד לא הבינו, כי הכרזת בלפור יחד עם הודעות צרפת ואיטליה⁵ הן דבר רציני וקבוע. עד היום הזה יש חולמים, כי עוד אפשר למחוק אותן מעל דפי ספר-החיים, וכל זמן שקיים החלום הזה, הלא אין מקום לפשרה. מי ירצה להתפשר עם שותפו, כל זמן שיש לו "תקוה" להתפטר ממנו לגמרי? אין מספר לצעדים שנעשו מצדנו לקראת הגזע השכן: נכשלו כולם באותו מכשול – בסברה שאולי עוד "תתבטל" הכרזת בלפור.

סברה זו איננה מקרה, כי אם פרי טעות תכסיסית גדולה. עוד פעם אדגיש, אנו כולנו מבינים את ההכרח של איטיות וזהירות, מבינים שבית לאומי איננו מדינה לאומית, מבינים שגם את בנין הבית הלאומי אסור להתחיל בלי אישור ועידת השלום. אבל יש דבר אחד, שלא רק אפשר ומותר, כי אם צריך היה לעשות מן היום הראשון. להסביר לתושבי הארץ את המצב כמו שהוא – להסביר להם, שאם כי הכרזת בלפור עוד איננה חוק, אבל חתמו עליה דווקא אותן הממשלות שהן עתה השליטות בוורסליה ובעולם. ולכן עתידה היא להיות לחוק, אם תרצו ואם לא תרצו, ואם יימסר המאנדט למדינה פלונית או למדינה אלמונית. לו בא בזמנו בירור רשמי כזה, כי אז שררה פה מכבר הבנה ופשרה והרמוניה, אבל הביורור לא בא. הכרזת בלפור לא זכתה אף פעם גם לרמז רשמי פה בארץ, והדמיון המזרחי פירש את השתיקה הזאת כהודאה... לא לשם תוכחה אומרים אנחנו את זאת, ושום נסיון של ימי המשטר הזמני⁶ לא יגרע כמלוא נימה מאמונתנו באנגליה המשחררת. לא מתמול-שלשום

5. הודעות התמיכה של ממשלות צרפת ואיטליה בהצהרת בלפור, פברואר-מאי 1918, ראה ליאונרד שטיין, מסד למדינת ישראל, תל-אביב 1962, עמ' 488-492.

6. המימשל הצבאי – Occupied Enemy Territory Administration (O.E.T.A.) – מדצמבר 1917 עד יולי 1920.

נולדה אמונה זו בלב עמנו, ולא יעקרה משם לא הבורות שבכביש היפואי⁷ ולא מעשה שכם. ויודעים אנחנו איך להעריך גם את העבודה הטובה שראינו; יש שמות, שאליהם מתיחס כל יהודי בארץ ברחשי כבוד ואמון ותודה; ולפני כל העולם מוכנים אנחנו להעיד, שאת תפקידו הראשי – את שמירת השקט – מילא המשטר הזמני בטקט מרובה ובהצלחה גמורה למרות מעצורים כבירים. אבל ניכר ומורגש הוא מכל הצדדים, כי הגיע זמנו של תיקון עיקרי, של הבריור החסר, ומאחלים אנחנו למר הרברט סמואל, כי תהיה ביאתו לראשית תקופה חדשה.

9. המשבר

הארץ, 28 במארס 1920

עוד פעם ועוד פעם: אל תגזימו. הכרזת בלפור איננה בסכנה, ומצב הדרישה הציונית בדעת־הקהל העולמי, בממשלות ובאספת השלום⁸ עודנו בריא. דווקא הצד אשר אליו שייך גם כותב הטורים האלה, יש לו זכות ידועה לדרוש כי יאמינו קצת בחושו, חוש שהראה את עצמו כנכון פעמים אחדות. הלא דווקא אנחנו הפסימיסטים, אנחנו מתרי ההתראות. רעיון הגדוד שהוא יסוד תכסיסנו גם הוא רעיון פסימיסטי בעיקרו, כי פירושו הוא שאסור לסמוך רק על הבטחות ידידים. וגם השני מעיקרינו היסודיים – דרישת הקונטרולה המדינית, ביחוד הקונטרולה על בחירת הנציבות והמושלים שיישלוה הנה לנהל את ענייני הארץ – הלא גם זו טענה של פסימיסטים, לא של אופטימיסטים. וגם אין אנחנו מגזע המשקיטים מטעם הרשות, ולא מגזע המכריזים שלום שלום – ואין שלום. לו ראינו סכנה מחוץ־לארץ, היינו מכריזים עליה בגלוי, כאשר הכרזנו והתרינו זה מכבר על זו שבארץ, ובעשותנו זאת לא היינו מתחשבים בפקודות או בבקשות מצד מי שהוא – כמו שלא התחשבנו גם קודם. בשם הצד הזה (אולי יודו היום בארץ־ישראל, כי יש לו קצת רשות להיקרא

7. בדרך מיפו לירושלים רבו המהמורות שהקשו על התנועה ובעיתונות נכתבו תלונות על קשיי הדרך. ראה חדשות הארץ, 3.10.1919.

8. היחידות העבריות פורקו ברובן ביולי 1920. המשך קיומן של היחידות במסגרת הצבא הבריטי בארץ־ישראל עמד במרכז השקפתו המדינית של ז'בוטינסקי לפני הפירוק והפך לתביעה מרכזית של תנועתו לאחר־מכן.

בשם "הרואה את הנולד") בשל הצד הפסימיסטי הזה אני דורש עוד פעם מהקהל: אל תגזימו. כאשר ראינו בחוגי הנהלתנו את המגמה לבטל את כל המתהווה בארץ ולהאמין כי "פוליטיקה נעשית רק בלונדון", אמרנו להם שטעות גדולה טעו, כי חלק חשוב של פוליטיקה נעשה גם פה. ודווקא מפני שהתנגדנו לסנזורים של לונדון, רשות לנו להתנגד היום לסנזורים של ירושלים. חוש המידה, חוש המידה, חוש המידה, ואל תגזימו! – את המלים האלה צריך כל יהודי ללמוד בעל-פה. כי גם בימי שמגר בן ענת לא ידענו אותן, וחסרון זה הוא שהביא לחורבננו. אל תגזימו. אל תחשבו את רחוב יפו לטבור העולם הפוליטי, ואת הצעקות אשר שמעתם שם לגורם פוליטי,² ואל תחשבו את העם האנגלי לשקרן, ואל תחשבו את העם האנגלי לנחלש – איננו נחלש. ואל תחשבו את השודד מתלחי וגם את שולחיו הנסתרים בדמשק לכוח: אינם כוח. אחד ויחיד הוא הכוח בעולם ושמו תרבות – העבודה היוצרת הצבורה במשך דורות. עמי התרבות מושלים וימשלו. צרפת תישאר צרפת, מרוקו תישאר מרוקו; וגורלה של מולדת שודדי תלחי גם הוא כגורל מרוקו, כי התרבות כובשת ומושלת ועל שבטי מדבר להיכנע וללמוד. לא תקבל אירופה פקודות מדמשק: דמשק תקבל פקודות מפאריס ומלונדון ותשא אותן כמו שנשאה את אלה מקושטא אתמול ושלוש.

הכרזת בלפור איננה בסכנה. אמנם משלה פה בארץ, במשך שנתיים אלה, מזימה מסוימת לברוא מאורעות, אשר "יוכיחו" את העם האנגלי ואת הממשלה בלונדון, כי את הכרזת בלפור צריך לבטל, יען "אי-אפשר" להוציא אותה לפועל. שיטה זו (ואנחנו יודעים את מחבריה) היא-היא שהביאה את הארץ לידי מצבה הנוכחי. אבל גם מחבריה כבר הבינו, שאת מטרתם זו לא ישיגו. וכאשר הבינו את זה, החליפו את חזיתם. בהכרזת בלפור כשהיא לעצמה אינם נלחמים עוד: להיפך, מודים ברצון טוב כי הדבר הוחלט לטובתנו ואין לזוז ממנו ואין על מה להתווכח. אבל בעצם אותו הזמן, משתדלים ליצור בארץ-ישראל פרצדנטים שיעשו את הכרזת בלפור ואת סיסמת הבית הלאומי למלה ריקה. הלא גם לשולטן התורכי היו זכויות על מצרים על הנייר, מבלי שהורגש הדבר במצרים גופא. זהו מה שרוצים האדונים האלה לעשות גם לנו. על הנייר כתוב "בית לאומי"; למעשה תהיה פה רומניה חדשה.³ זה חלומם, ובשבילו הם מנסים להכשיר את הקרקע על-ידי האמצעי הגדול והנכון –

2. מדובר בהפגנות ערביות שנערכו בירושלים ב־28 בפברואר וב־8 במארס 1920.
3. קונגרס ברלין (1878) התנה את ההכרה בעצמאותה של רומניה בהענקת שוויון־זכויות ליהודים; אולם רומניה השתמטה ממילוי התנאי: רק ליהודים מעטים הוענקה אזרחות ומן היתר אף נשללה הנתינות הרומנית.

הפרצדנט. הם מקווים, שאם רק יתבסס הפרצדנט במשך זמן מוגבל, אז יהיה למסורת, למצב שהשלימו איתו והתרגלו בו כל הצדדים – וגם היהודים. סיסמת השיטה הזאת: בית לאומי? כן, כמובן, בלי ספק: אבל אסור להרגיז את החני והחתי והגרגיזי – ולכן צריך להסיר כל דבר ה"מרגיז". צירוף הצבעים לבן וכחול יש בו סגולה להרגיז, לכן צריך להסירו. המלים "עוד לא אבדה" מרגיזות – נסיר גם אותן. מנורה של נחושת על מצח הכובע⁴ מרגיזה – ולכן נרחיק את נושאייה מכל מקום שבו יוכלו לראותם, ולסוף – מי יודע – אולי נקבור אותם לגמרי. האותיות המרובעות גם הן מרגיזות, וכו' וכו'. המגמה הזאת תפתח בהגיון הכרחי ותקיף את כל מקצועות החיים. גם השופט העברי כבר מרגיז, וכבר היו נסיונות פה בירושלים לעשות "צעדים" גם בנידון זה. אחרי-כן ירגיז השוטר העברי, ואחריו הפקיד העברי שבמשרד הדואר, וגם את אלה יסירו מפני דרכי שלום. ולסוף – או אולי קודם כל – יסירו את הדבר היהודי הבולט ביותר והמרגיז ביותר – את הכניסה העברית, ונשוב לימי הנייר האדום,⁵ רק בלי חסות הקונסולים. אבל במאנדט יהיה כתוב "בית לאומי". זה חלומם, ולזה הם שואפים – ויש סכנה שישגו, אם נוסיף לשתוק. טעות שאין דוגמתה עשינו בשתיקתנו עד כה – או, יותר נכון, יש לה דוגמה בשתיקתנו על דבר מצבנו בפולניה שלפני המלחמה: והמשל הזה יהי לנו להתראה. העם האנגלי איננו שקרן, אין בעיניו האשמה גדולה מזו: *They do not play the game*. אבל צריך להגיד את זה באזניו, יש באנגליה דעת-קהל בריאה ועמוקה, והיא על צדנו; אבל דעת-הקהל היא בית-דין שלא יתערב בריב, כל זמן שלא יבוא התובע בעצמו ולא יתבע את עלבונו. את זה נעשה – וניצחנו; לא נעשה – ואבדנו. המסכות הוסרו, באה שעת הדברים הברורים, וכל הקלפים מונחים על השולחן ופרצופם למעלה. או איתנו, או נגדנו.

4. של חיילי הגדודים העבריים.

5. "הפתקה האדומה" (תזכרה) שהונהגה משנת 1890 ונמסרה ל"תייר" המגיע לארץ-ישראל כרשיון זמני לשהות בארץ. להלכה היתה עליית יהודים לארץ אסורה על-ידי השלטון העות'מני. וראה בענין זה אבנר לוי, "העלייה היהודית לארץ-ישראל לפי המסמכים של עלי אפרם מְחַצְרָף, ירושלים (1906–1908)", קתדרה, 12 (יולי 1979), עמ' 164–174.